

Dr. Nevzat Gündoğ'a

VEFA

Tarih, Kültür ve Sanat Yazıları

Editörler

Prof. Dr. Yusuf KILIÇ

Prof. Dr. Ercan HAYTOĞLU

Dr. Nevzat GÜNDAĞ'a
VEFA

Tarih, Kültür ve Sanat Yazıları

Editörler

Prof. Dr. Yusuf KILIÇ

Prof. Dr. Ercan HAYTOĞLU

Çizgi Kitabevi Yayınları: 1272
Araştırma İnceleme

Genel Yayın Yönetmeni
Mahmut Arlı

©Çizgi Kitabevi
Kasım 2021

ISBN: 978-605-196-686-1
Yayıncı Sertifika No:52493

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
- Cataloging in Publication Data (CIP) -

Editörler
KILIÇ, Yusuf | HAYTOĞLU, Ercan
Dr. Nevzat Gündoğ'a
VEFA
Tarih, Kültür ve Sanat Yazıları

Baskıya Hazırlık: Çizgi Kitabevi Yayınları
Tel: 0332 353 62 65- 66

Baskı: Sebat Ofset
Sertifika No: 46039

Makalelerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

ÇİZGİ KİTABEVİ

Sahibiata Mah.	Alemdar Mah.
M. Muzaffer Cad. No:41/1	Çatalçeşme Sk. No:42/2
Meram/ Konya	Cağaloğlu/ İstanbul
(0332) 353 62 65 - 66	(0212) 514 82 93

www.cizgikitabevi.com

📞 / cizgikitabevi

İÇİNDEKİLER

TAKDİM9

HATIRALARDA Dr. NEVZAT GÜNDAĞ

Nevzat Gündag'ın Ardından 13

Selim KARAHASANOĞLU

Nevzat Gündag İle İlgili Birkaç Anı 17

Süleyman SOLMAZ

BİLİMSEL YAZILAR

19. Yüzyılda Yemen'de Beni Mervan Kabilesi ve Osmanlı Devleti İle Münasebetleri 23

Durmuş AKALIN

Trakya-Paşaeli Müdafa'a-i Heyet-i Osmaniye Cemiyeti'nin Kuruluşu

Kuruluş Tarihi - İsim - Kurucular Kurulu 57

Veysi AKIN

Kültürel Süreklilik İçerisinde Kalemişi Süslemeli Camilere Denizli'den Bir Örnek Çivril Sundurlu Camii69

Erbil CÖMERTLER AKTUĞ

19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Uzanan Süreçte Tavas Kazası

Yönetim, Kurumlar, Sosyal ve Ekonomik Yapı, Eğitim, Doğal Afetler 87

Mithat AYDIN

Hierapolis Antik Kenti Roma Hamamları 137

Coşkun DAŞBACAK

İstanbul Lale-i Camisi Taçkapıları 151

Mustafa EKMEKÇİ

Savaş, Bellek ve Kimlik Psikopolitik Açıdan Kosova 1389	171
Mehmet YAŞAR ERTAŞ	
Batı... Ayna ve Kimlik	207
Ahmet Kürşat GÖKKAYA	
Bir Ticaret Şehri Olarak Marsilya ve Haçlı Seferleri'ne Katılımı.....	215
Sevil GÖZÜBÜYÜK	
Milli Mücadele Dönemi'nde Denizli Sancağı'nda Yunan Mezalimi	231
Ercan HAYTOĞLU	
Emirdağ / Sığrarak Köyü Eski Camii ve Köy Mezarlığındaki Bir Grup Mezar Taşı	263
Kasım İNCE	
Sertan ATASOY	
Alper ATICI	
Hipokondriyak ve Sofist: Aelius Aristides'in Siyasi ve Entelektüel Dünyası.....	285
Turhan KAÇAR	
Nevzat Gündoğdu'nun Akademik Dünyaya Mühim Bir Katkısı 1913 Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi..	295
Umut KARABULUT	
Rediflerdeki Anlam Çeşitliliği "Yazmışlar" Redifiyle Nef'i ve Urfi Mukayesesi.....	303
Saadet KARAKÖSE	
Anadolu'da Madenin Keşfi ve Kullanımının "T" İmgelemi Üzerinden Anlatımı	317
Yusuf KILIÇ	
Elvan ESER	
Tarihi Şahsiyetler ile İlgili Fıkralara Mizah Teorileri İle Bakış	335
Murat KOÇAK	
Dijital Çağda Türkiye'nin İlk E-Muhtırası 27 Nisan 2007 Askeri Müdahalesi.....	345
Tahir KODAL	
Attouda ve Hisar Köyü'nün Denizli Turizmindeki Yeri ve Önemi	369
Bilge YILMAZ KOLANCI	

Yeni Bulunan Bir Yazma Münasebetiyle Doğu Türkistan Hocaları'nın Şeceresi Üzerine Bir Değerlendirme ...	387
Coşkun KUMRU	
İpek Yolu Şehri Kayalık'ta Karluk Yabgu Sarayı.....	397
Mehmet KUTLU	
Antikçağ Toplularında Göz Hastalıkları ve Tedavi Yaklaşımları.....	415
Gülseren MUTLU	
Denizli El Sanatlarının Turizm Ekonomisine Kazandırılma Sorunu ve Çözüm Önerileri Pamukkale Ören Yeri Örneği.....	431
Ayşegül KOYUNCU OKCA	
Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kalan Bir Miras Sosyal Yardım Uygulaması Olarak Hidemât-ı Vataniye Tertibi Maaşları.....	445
Ayfer ÖZÇELİK	
Seda YOLAÇ NENNİOĞLU	
Osmanlı-İngiliz İlişkilerinde Kırılmaya Yol Açan Bir Metin W. E. Gladstone'un "Bulgarian Horrors and Question Of The East" Adlı Kitapçığında Türkler	469
Ayfer ÖZÇELİK	
İbrahim Çallı'nın Savaş Temalı Yapıtları	491
Serpil ÖZKAN	
Denizli/Honaz Menteş Camisi.....	511
Halil ÖZYİĞİT	
Ceneviz Arşiv Belgeleri Işığında Osmanlı Topraklarındaki Hristiyan Esirler ve Köleler Hakkında Bazı Tespitler	527
Selim PARLAZ	
Türkiye'de Suriyeli Öğrencilerin Hukuki Statüsü, Eğitiminde Uygulanan Politikalar ve Uygulamalar ...	543
İbrahim SARI	
Yıldıray KARADAĞ	
Yunan İşgal Yönetimi Döneminde Batı Anadolu'da Ortaya Çıkan İki Farklı Devletleşme Girişimi "Batı Anadolu Muhtar Hükümeti" ve "İyonya Devleti" 1919 - 1922	565
Adnan SOFUOĞLU	

Denizli’de Çekirge İstilasası (XIX. ve XX. Yüzyıl)	613
Kamuran ŞİMŞEK	
Çivril-Cabar Katliamı ve Cabar Milli Mücadele Şehitliği	627
Turgut TOK	
Mekânsal İroniler	645
Hasan TÜZEN	
Büyük Taarruz Öncesinde Ankara	665
Süleyman TÜZÜN	
Türkiye’de Ekonomik Eksen Kaymaları ve Sanayileşme (1923-1950).....	683
Hasan YAPICI	
I. Körfez Savaşı Sonrasında İngiltere Avam Kamarası’nda Kürtler Hakkında Yapılan Oturum Üzerine Değerlendirmeler	707
Çağdaş YÜKSEL	

19. Yüzyılda Yemen’de Beni Mervan Kabilesi ve Osmanlı Devleti İle Münasebetleri

Durmuş AKALIN*

Giriş

Arap Yarımadası ve Kızıldeniz Osmanlı Devleti’nin sahip olduğu önemli yerlerden biridir. Bu bölgede devam eden ticaret her zaman önemli olmuştur. Ayrıca Mekke ve Medine gibi iki kutsal beldenin burada olması Osmanlı Devleti’nin bölgeye ayrıca önem vermesine sebep olmuştur.¹ 16. yüzyıl içinde Portekizlilerin bölgeye ilgi duyması önce Memlüklerin ardından da Osmanlı Devleti’nin ilgilenmek zorunda kaldığı bir durum olarak ortaya çıktı.² Bu nedenle Osmanlı Devleti, Mısır’ın alınmasından sonra Yemen’le de ilgilenmek durumunda kaldı. İlk defa Emir İskender ile başlayan Osmanlı varlığı³ arada bazı kesintilerle birlikte Hadım Süleyman Paşa ile bir düzene konmaya çalışıldı. Bu kapsamda Kızıldeniz’de de bir Osmanlı deniz gücünün oluşması için gayret edildi. Bu sayede Portekizlilere karşı da bir direnç oluşması ve tehditlerinin ortadan kalkmasına özen gösterildi. Hadım Süleyman Paşa’nın uğraşları ile Yemen’de Osmanlı idaresinin tesisi bakımından önemli mesafe kat edildi.⁴ Bu şekilde Yemen’de Osmanlı hâkimiyeti başlamış oldu.

Osmanlı Devleti, Yemen’deki hâkimiyetini uzun süre devam ettiremedi. Bir dönem bölgedeki Osmanlı varlığı neredeyse ortadan kalkmış gibiydi. Sonrasında Sultan Abdülmecid döneminde Kıbrıslı Muavin Tevfik Paşa’nın gayretleri ile yeniden Osmanlı idaresini tesis için bazı adımlar atıldı.⁵ Bu idarenin

* Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Denizli, dakalin@pau.edu.tr (<https://orcid.org/0000-0002-7086-4651>)

¹ Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Güney Siyaseti Habeş Eyaleti*, TTK Basımevi, Ankara, 1996, s. 3-8.

² Orhan Koloğlu, *Türk-Arap İlişkileri Tarihi*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2017, s. 92-97.

³ Yahya Yeşilyurt, *Medeniyetler Beşiği ve Kadim Bir Osmanlı Ülkesi Yemen*, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2011, s. 59.

⁴ Hulusi Yavuz, *Yemen’de Osmanlı İdaresi ve Rumuzi Tarihi*, TTK Basımevi, Ankara, 2003, s. LXXVIII-LXXXIX.

⁵ Ahmet Raşit Paşa, *Tarih-i Yemen ve San’a*, Cilt I-II, Taşhan Kitap Yayınları, Yay. Haz. Sadettin Baştürk, 2013, s. 159-160.

tesisinde Abdülmecid'in özellikle Yemen işinin bir düzene konmasını arzu ettiği anlaşılmaktadır.⁶ Söz konusu hareket için tertip edilen kuvvetler Hudeyde'den Sana'ya doğru harekete geçti. Bu sırada Sana'ya İmamı derhal Osmanlı hâkimiyetini tanıdı.⁷ Ancak Osmanlı kuvvetleri Sana'ya vardığında kasaba halkı ayaklandı ve seferi birliklere saldırdı. Komutan Tevfik Paşa, sokak çarpışmaları sonucunda yaralandı ve adamlarından geriye kalanlarla birlikte Hudeyde'ye geri çekildi.⁸ Ancak bu dönem Osmanlı Devleti'nin uğraşması gereken pek çok sorun da mevcuttu. Bu nedenle Yemen'deki düzeni tesis etmek hemen kolay olmamıştı.⁹ Neticede bu dönemde Yemen, 1849 yılından itibaren bir askeri harekâtla yeniden merkeze bağlanmıştır. Burada yeni bir idare tesis edilmiştir. Yemen'in idari taksimatı Sana'ya, Hudeyde, Ta'iz ve Asir olmak üzere dört sancaktan oluşmuştur.¹⁰ Ancak bu hâkimiyet kolay bir şekilde gerçekleşmemiş Ahmed Muhtar Paşa 1872'de Sana'ya girerek burada Osmanlı hâkimiyetini esaslı bir şekilde sağlamış ve Sana'ya şehri Yemen Vilayeti'nin merkezi olmuştur.¹¹

Beni Mervan Kabilesi ve Asir Sancağı

Yemen'de kabilelerin kendi arasında ve kimi zaman devletle girdikleri mücadeleler her zaman önemli meselelerden olmuştur. Bu kapsamda Asir Sancağı içinde kalan Beni Mervan Kabilesi de dikkat çeken kabilelerdendir. Hem buldukları mevki hem de zaman zaman karıştıkları olaylar, bu kabilenin 19. yüzyılın ikinci yarısında özellikle takip edilmesine neden olmuştur. Kabile hakkındaki bilgilerin Osmanlı Devleti'nin Yemen'de yeniden bir idare tesis ettikten sonra arttığı görülmektedir. Osmanlı Devleti Yemen'e olduğu gibi Asir Sancağı'na da son derece önem atfediyordu. Burası Hicaz ile Yemen arasında kaldığından, Kızıldeniz'e sahili oluşundan ve ayrıca dışarıdan gelenler için geçilmesi zor arazi yapısı nedeniyle kendine özgü özellikleri olan bir yer olarak dikkat çekmekteydi. Ahmed Muhtar Paşa'nın 1872'de Sana'yı almasıyla birlikte 1848'den beri devam eden mücadelede yeni bir safha başlamış oluyordu. Artık Sana'nın ele geçirilmesiyle İngilizlerin kontrolünde tuttıkları alan dışında kalan Yemen ve Asir toprakları Osmanlı Devleti'nin tasarrufundaydı. Ancak bölgede sağlanan

⁶ Mustafa Hami, *Sevkü'l Askeri'l Cedid Der-Ahd-i Sultan Mecid (Yemen 1849 Osmanlı Harekâtı Günlüğü)*, Yay. Haz. Mehmet Tütüncü, Türkiye ve Arap Dünyası Araştırma Merkezi, Haarlem, 2017, s. 30-31.

⁷ Mustafa Hami, *a.g.e.*, s. 43-44.

⁸ G. Wyman Bury, *Bir İngiliz Ajanının gözünden Yemen ve Yemen'de Türk İdaresi*, Çev. İlker Can, Kayıt Yayınları, İstanbul, 2021, s. 20.

⁹ Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, TTK Basımevi, Ankara, 1999, s. 193-218.

¹⁰ Durmuş Akalın, "Yemen'in Kuzeyinde Osmanlı İdaresinin Yeniden Tesis Edilmesi ve Mekke Şerif Muavini Kıbrıslı Tevfik Paşa (1848-1851)" *Mediterranean Journal of Humanities*, V/1, 2015, s. 40-41; Yahya Yeşilyurt, *a.g.e.*, 2011, s. 69.

¹¹ Durmuş Akalın-Kamuran Şimşek, "Yemen Valisi Ahmed Muhtar Paşa Dönemi ve Yemen'de Osmanlı İdaresi (1868-1909)", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XVII/34, (2017-Bahar), s. 33-35; Yahya Yeşilyurt, *Yırtık Potin*, Lakin Yayınları, İstanbul, 2016, s. 23.

hâkimiyeti muhafaza etmek hiç de kolay değildi. Devlet askeri ve mali açıdan büyük bir yükün altına girmiş ve devam eden isyanlarla enerjisinin büyük bir kısmını Arap Yarımadası'nın bu bölümünde harcamak durumunda kalmıştı.

Ahmed Muhtar Paşa'nın valiliğinden sonra bölgede bir müddet kalan Mustafa Asım Paşa zamanında bölgeyle ve Asir'le ilgili pek çok bilgi İstanbul'a ulaştırılmıştır. Bu kapsamda Beni Mervan Kabilesi hakkındaki anlatımlar Mustafa Asım Paşa'nın valiliği dönemine denk gelmektedir. Mustafa Asım Paşa İstanbul'a gönderdiği haberlerde sık sık Beni Mervan Kabilesi hakkında malumat vermiştir. Bunlardan birinde Mustafa Asım Paşa¹² 18 Nisan 1876 tarihli olarak Asir kıtasının büyüklüğüne ve ahalisinin haşin mizacına binaen mevcut olan askeri fırkanın tamamıyla orada emniyeti sağlamada yeterli olmadığını ifade etmektedir. Bölgenin her tarafını inzibat altına almak için lüzumu miktar asker sevkıyla burada vergilerin tahsiline ne vakit ne de mevcut hal müsaade etmediğinden ve hazineye katkı sunacak bir servetin olmayışından dolayı ehemmiyeti olan mahallerin mümkün mertebe idarelerini ıslah etmek icap eder demektedir. Buna göre bir iki mevkide bazı askeri faaliyetler icra edildikten sonra uzak ve bedevilerin olduğu yerlere kabile reisleri marifetiyle uyumlu ve mevkiinin durumuna göre mülayim bir idarenin tesisine teşebbüs olunması gerekmektedir. Bunun için Yemen kıtasında istenilen bazı ıslahat işlerinin tamamlanmasından sonra 5. Ordu'dan memur olarak bu tarafta bulunan 3 tabur askerin Asir'e sevkıyla bendenizin dahi gitmesi tasavvur olunmuştur demektedir. Beyan olunan 3 taburun mevcutları noksan olduğundan bunların 7. Ordu taburları gibi 700'e çıkarılması için yeni askerlerin gönderilmesi ve şeyhler, kabile reislerinin celp ve temini hususunda vasıtalarından istifade edilmesi icap etmektedir. Bu kapsamda sürgün olarak Yanya'da bulunan Asir ileri gelenlerinden Şeyh Lahık ve Şeyh Faiz'in affedilip serbest bırakılmamak ve sürgün yerlerindeki maaşları verilmek şartıyla San'a'da bulundurulmaları için gönderilmeleri İstanbul'a sorulmuştur. Şimdiye kadar yapılan işler Yemen'de tesir edip Asir tarafına gelmişse de buna dair herhangi bir şey sadır olmamış ve Babıali'nin meşguliyeti buna imkân tanımamıştır. Her ne kadar bu durumun farkında olursa da Asir Sancağı'nın zaten zayıf olan idaresinde günden güne işler iyiye gitmemektedir. Hatta kazaların merkezlerinde bile küçük bir daireden öteye nüfuzları yoktur. Üstelik vergi toplama büsbütün ortadan kalkmış gibidir. Askeri fırkanın tahsilatı da Hudeyde'den tedarik edilmektedir. Hatta mülki memurlar ve askeri zabıtlar için Hudeyde'den bir miktar akçe gönderilmiştir. İşlerin daha kötü bir hale varması için bir an önce ıslahat işine girişilmesi tavsiye edilmektedir. Daha önce

¹² Giritli Mustafa Asım Paşa, 1875'ten 1879'a kadar Yemen Valisi ve 7. Ordu Komutanıdır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Murat Öntuğ-Leyla Aksu Kılıç, "Osmanlı'nın Güney Siyasetinde-Yemen'de Hâkimiyet Mücadelesi ve Osmanlı Valileri (1850-1876)", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 68, 2021, ss. 397-414.

belirtildiği üzere Asir'in sağlam bir şekilde idare altına alınması için epeyce harcamaya gerek vardır. Ahalisi son derece bedevi olup kuzeyinde yer alan Erhab ve Haşid kabileleriyle diğer bazı kabileler hakkında ittihaz olunan ve daha önce Holan Kabilesi'nde icra edilmiş olan usule uygun vergi, aşar ve tekalif-i saire toplanması için gerekenler yapılmalıdır. Şeyhler ve reislerden rehinler alınmalıdır. Asir Sancağı'na konacak vergiler ahalinin kudreti nispetinde olmalıdır. Ahaliden kudretini aşan vergiler koyarak bunları asker yardımıyla toplamaya çalışmak semeresi olmayan bir gayrettir. Her ne kadar bir iki noktada askeri faaliyetler icra edilse bile bunlar daha fazla arttırılmamalıdır. Askerlerin eksikleri bir an önce giderilmeli ve beyan edildiği üzere 3 taburun noksanlarının tamamlanması için yeni askerlerin gönderilmesine öncelik verilmelidir. Avusturya vapurlarının genişliği tek seferde bunları götürmeye yetmeyeceğinden posta vapurlarından bu noktada istifade edilebilecek ve Hudeyde'den daha sonra Kunfuda'ya nakilleri yapılabilecektir¹³ şeklinde Mustafa Asım Paşa bölgeyle ilgili önemli bilgiler vermekte ve tavsiyelerde bulunmaktadır.

Mustafa Asım Paşa bölgeyle ilgili başka bilgiler de vermektedir. 29 Mayıs 1876'da Yemen'den bildirildiği üzere Beni Mervan Kabilesi mevaşi rüsumuyla¹⁴ beraber yıllık vergileri bundan 12 sene önce 5.500 riyal kaydedilmişse de bugüne kadar bir para dahi tahsil edilmemiştir. Kudretleri bu miktarı ödemeye mümkün olmadığından 1875 senesinden itibaren yıllık vergileri 3.000 riyale indirilmiş ve buna dair şeyhler tarafından verilen senet İstanbul'a gönderilmiştir. Yapılacak olan çalışmalarla şeyhleri marifetiyle 2.000 riyalin de toplanacağı ifade edilmiştir.¹⁵ Bu şekilde Osmanlı Devleti Asir Sancağı'nın bu kısmında hiç değilse az bir miktar vergi alabilmeyi hedeflemiştir. Çünkü genel itibariyle bölgeye yapılan masraf bölgeden elde edilen gelirlere denk gelmemekte hatta büyük bir açık ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde yapılarak az bir miktarın dahi alınabilmesi hedeflenmiştir. Bu siyaset biraz da Mustafa Asım Paşa'nın gerçekçi yaklaşımıyla ilgilidir denilebilir.

Mustafa Asım Paşa sadece Asir hakkında bilgi vermemiş zaman zaman diğer sahalardaki gelişmelerle ilgili olarak da İstanbul'u bilgilendirmiştir. Bu kapsamda en dikkat çeken hadise İngilizlerin Aden'deki varlıkları ve onların Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altındaki alanlarla ve oralarda meskûn kabilelerle ilgilenmesi olmuştur. Bu sebeple İngilizlerin idaresi altında kalan sahalardaki kabilelerin de takibine devam edilmiştir. Bu çerçevede 14 Haziran 1876 tarihinde Mustafa Asım Paşa İstanbul'a gönderdiği haberlerde, Aden civarında yer alan Lahec nahiyesinin şeyhi ve emiri olduğu halde Abdullah Muhsin daha önce Taiz Sancağı'nın idare altına alındığı sırada Ahmed Muhtar Paşa zamanında devle-

¹³ A.MKT.MHM. 486/18.

¹⁴ Davar, koyun, keçi, inek ve öküz gibi hayvanlardan alınan vergidir.

¹⁵ A.MKT.MHM. 486/18.

te bağıllık göstermiştir. Bu hareketinden dolayı amcaoğlu Aden'den kendisini, İngiliz askeri sevkiyle tutturup meşihat hakkıyla beraber mallarını ve emlakını gasp etmiş ve kendisini dahi hapsedirmiştir. Abdullah Muhsin bir daha Lahec'e gitmemek şartıyla salıverilmiştir. Şimdi de devletten kendisine yardım edilmesini talep etmiştir.¹⁶ Buradan da anlaşıldığı üzere İngilizlerin Aden'deki varlığı bölgedeki siyasi ve askeri durum açısından önemlidir. Bu nedenle bölgede görev yapan paşalar Aden'deki İngilizlerin faaliyetlerini ve onların kabilelerle olan ilişkilerini takip etmek durumunda kalmışlardır.

Beni Mervan Kabilesi ile ilgili Osmanlı arşivlerindeki bilgi yoğunluğu 19. yüzyılın sonlarına doğru artmakta ve genellikle asayişle ilgili hususlarda kabilenin isminden zikredilmektedir. Bunlardan biri olan ve 12 Mart 1882'de İzzet Paşa tarafından giden yazıda, Hudeyde tacirlerinden ve Cidde tüccarlarından gelen evraklardan Mervan Kabilesi Arapları Luhayye Kazası'na hücum edip malları yağma etmiş ve ahalinin firar ettiği anlaşılmıştır. Bazı kabileler arasında da bir muharebe meydana gelmiştir. Daha sonra askerler giderek müdafaa edince adı geçen Araplar ricat edip ahali de yerlerine dönmüştür. Asir havalisinde meydana gelen isyan hareketi üzerine daha önce gönderilen taburların gelmesiyle isyanın tüm kabilelere tesir etmesinin önüne geçilmiştir. Büyük kabileler dahi itaat altına alınmış ve endişe edecek bir şey kalmamıştır. Ancak Ali b. Muhammed Ayz ve avanesi itaat etmezlerse ellerinde tuttıkları yerlere asker sevk edilecektir. Zaten Yemen tarafının en dikkat çeken yerleri Asir tarafı olup burası kontrol altında olduğundan diğer yerlerin de asayiş altında olacağı açıktır¹⁷ şeklinde İzzet Paşa Beni Mervan Kabilesi ve bölgedeki asayişle ilgili gelişmeleri İstanbul'a bildirmiştir.

Kızıldeniz'e komşu olması ve Asir Sancağı içinde mühim bir mevkiye meskûn olmaları nedeniyle Beni Mervan Kabilesi'yle İngilizlerin meşgul oldukları dikkat çekmektedir. İstanbul'a aksettirilen bazı malumatlar valilerle ilgili şikâyet türünden haberler şeklinde olsa da içerdikleri ifadeler bakımından dikkate şayandır. 11 Kasım 1882'de İstanbul'a gönderilen bir yazıda, Girid Meselesi'nin bitmeye yakın olduğu bir sırada İngilizlerin daha mühim ve mevki olarak daha vahim bir meselenin doğurulmasıyla meşgul oldukları belirtilmektedir. Hicaz valisinin ahali ve şerifler hakkında reva gördüğü kabul edilemez muameleleri fırsat bilen İngilizler, Beni Mervan Kabilesi'ne Musavva'dan ve Hicaz'a da Sevakin'den ve Necid Araplarına da Muhammara'dan silah ithal ederek urbanın silahlandırıldığı haber verilmiştir. Daha önce takdim edilen bir Hicaz mektubunda valinin ne suretle akçesini İngiliz bankasına ithal etmekte bulunduğunu içeren ifadeler ihtimal ki valinin İngilizlerden rüşvet alarak onların emellerine hizmet ettiğine

¹⁶ A.MKT.MHM. 486/18.

¹⁷ A.MKT.MHM. 486/94.

delildir¹⁸ şeklinde bazı ithamlar vardır. Bunların ne derece doğru olduğu şüphelidir ancak anlatılan hususlarla ilgili bölgede bir takım olumsuzluklar olduğu da bir gerçektir. Bölgenin güvenliğini tehdit eden silah kaçakçılığı gibi hususlar sonraki dönemlerde önemli bir sorun haline gelecektir.

19 Eylül 1883'te vali tarafından Dâhiliye Nezareti'ne sunulan arızada bölgeyle ilgili gelişmelerden haber verilmiştir. Paşa buna göre ifadelerinde vilayetçe bazı işleri izah etmek üzere İstanbul'a gitmek istemişsem de şimdi bu durum caiz olmadığından ve ifade olunacak maddeler bir münasip vasıta ile yazılarak gönderilmesi bildirildiğinden 7. Ordu Erkan-ı Harbiye Kaymakamı Rüşdü Bey şimdi İstanbul'a gideceğinden onun üzerinden arz edilmiştir. Yemen Vilayeti'nin kuzeyinde sakin bazı kabileler ve aşiretler vilayetin teşkilinden beri tamamıyla kontrol altına alınamamıştır. İmamlık iddiasıyla zuhur eden şahısların sözlerine meyil etmektedirler. Bunlardan bir kısmı idare altında olan kaza ve nahiyelere sarkıntılık etmektedirler. Oralarındaki Arapları etkileyerek fitne ve fesatla asayişe aykırı bazı haller ortaya çıkmaktadır. Üzerlerine asker sevk edilmesine ihtiyaç vardır demektedir. Açıklamalarında Haşid, Umran, Erhab gibi kabilelerin durumlarıyla ilgili bilgiler yer almıştır. Asir ve bölgenin yakın çevresindeki diğer hadiselerle de ilgili çeşitli bilgiler verdikten sonra Beni Mervan Kabilesi hakkında bazı açıklamalar yapmıştır. Açıklamalarında, yine İsmail Hakkı Paşa'nın zamanında tahsilat için Hudeyde Sancağı kazalarına asker gönderilip Beni Mervan malum vakası zuhur etmiştir. Onu dahi Asir fesadı takip etmiştir. Suda Kazası'nın böylece terk olunması vilayet dâhilinde fesadın çoğalmasına sebep olmuştur. O sırada bendenizin memuriyeti meydana gelmiştir. İlk önce Asir fitnesi yapılan askeri harekât ve alınan tedbirlerle ortadan kaldırılmıştır. Ondan sonra da adı geçen Beni Mervan Kabilesi'nin cezasız bırakılması caiz olmadığı için oraya asker sevk edilerek gerekli işler yapılmıştır. Yine vilayetin başka taraflarında dahi lüzumuna göre asker sevkiyle, nasihat ve ihtarlarla gerektiğinde de taltiflerle şeyhler ve reislerin kazanılmasıyla fesadın menine gayret olunmuştur. Beni Mervan'a sevk edilen askerlerin oradan dönüşünde Hucur Kazası'nda fesat zuhur ederek gereken tedbirler alınmıştır. Miralay Refik Bey kumandasıyla gerektiği kadar asker gönderilmiş ve müddeinin¹⁹ adamları bu şekilde kovulmuştur. Düzen yeniden sağlanmış ve bunu arttırmak için takviye önlemlere girilmiştir. Asir cihetinin tahsilatı pek cüzi olup söz konusu mahallin idaresi aylık 4.000-5.000 liranın gönderilmesine muhtaçtır. Önceki yazıda belirtildiği üzere Yemen vergileri ve hasılatının ordunun ihtiyacına karşılık verilmesi veyahut o miktar akçenin diğer mahalden gönderilmesiyle gerek nizamiye askeri ve zaptiyenin ve

¹⁸ Y.PRK.HH. 10/9.

¹⁹ Ahmed Muhtar Paşa'nın askeri faaliyetiyle Yemen Osmanlıların eline geçti. Ancak Şerafeddin Muhammed b. Abdullah el-Hadi 1878'de imamlığını iddia edip Osmanlılara karşı mücadeleye girdi. Ayırtılı bilgi için Bkz. İlyas Üzümlü, "Zeydiler", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 44, 2013, ss. 326-328.

gerekse tüm memurların zarardan korunmasını sağlar. Arz edildiği üzere Rüşdü Bey'den de istenilirse şifahi olarak malumat elde edilebilecektir²⁰ şeklinde paşa genel bir değerlendirme yapmıştır. Söz konusu gelişmeler biraz da Cidde'de meydana gelen olaylarla²¹ ilgili olduğundan tedbir alınması noktasında Osmanlı Devleti'nin bir hassasiyeti ortaya çıkmıştır.

25 Mart 1886'da Edirne Korveti Kaptanı İstanbul'a bazı bilgiler göndermiştir. Gönderdiği bilgilere göre Yenbu'da sahile karşı bir sur yapılmasına girişilmiş ve bu iş bitmiştir. Tabur askerleriyle gemi askerleri molozları denize atmak ve rıhtım için boğazlara alamet inşasıyla uğraşırken Beni İbrahim ve Cuheyne kabilelerinden 2.000 kişi tabur üzerine hücum etmiştir. Amaçlarının suru tahrip etmek olduğu yapılan istihbarattan anlaşılmıştır. Bunlar daha sonra bir saat mesafeye kadar yaklaşmışlardır. Bunun üzerine bölgede olan Avusturya Vapuru ile Medine Muhafızı Ferik Mustafa Paşa limana ulaşmıştır. Urbanın gece hücum edeceği haber alınmıştır. Bunun üzerine Avusturya Vapuru'nun faaliyetinden sonra bunlar açıkta toplanmaya başlamışlar, üzerlerine hücum için de Miralay Mehmed Bey görevlendirilmiştir. Sonra bunlar üzerine top ateşi başlamıştır. Bu toplardan biri ortalarına isabet ettiğinden dağılmak zorunda kalmışlardır. 3 saat kadar olan muharebeden sonra hayli telefata vermişlerdir. Arkalarında pek çok eşya bırakmışlardır. Bu hadisede hiçbir askerın burnu dahi kanamamıştır. Atılan toplardan 30 kişi ölmüş müfrezelerin ateşinden ise 40 kişi ölmüş daha başka da kayıpları olduğu alınan istihbarattan öğrenilmiştir.²² 24 Temmuz 1886'da İstanbul'a verilen bilgilerde Kızıldeniz Komodoru Kaymakam Mehmed Bey'in dolaşmış olduğu sahillerin ahvaline ve Yenbu'da meydana gelen vukuata ve ileride bir gaile zuhur etmesini engellemek için Hudeyde'de bulunan Beni Mervan Kabilesi'nin kontrol altına alınması lüzumu gösterilmiştir.²³ Her ne kadar Yenbu ile Beni Mervan Kabilesi'nin arasında epeyce mesafe olsa da Kızıldeniz'in asayışı ve güvenliği açısından bu hadiseler birbiriyle ilişkili görülmüştür. Alınan tedbirler de bu nedenle daha kapsamlı tutulmaya çalışılmıştır.

Beni Mervan Kabilesi etraftaki diğer kabilelerle de zaman zaman işbirliğine gitmiştir. Bunlardan biri de Yam Kabilesi olmuştur. Bir araya geldiklerinde bölgenin güvenliğini tehlikeye atma ihtimallerinden dolayı iki kabilenin hareketi yakından takip edilmiştir. 26 Ağustos 1886'da Yamlılar ile Beni Mervanlıların birleşerek halka zulüm edecekleri haberi üzerine sevk edilen askerlerle ne şekilde tedip edildikleri Yemen Vilayeti'nden bildirilmiştir.²⁴ Yine 8 Eylül 1886'da 7.

²⁰ Y.PRK.DH. 1/56.

²¹ 1858'de İngiliz ve Fransız konsolosları ile birlikte birçok yabancıнын hayatına kasteden bir hadise yaşanmıştır. İlerleyen dönemlerde Cidde'de zaman zaman huzursuzluklar devam etmiş ve 1895'te benzer şekilde yeni bir hadise daha patlak vermiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Durmuş Akalın, *Kızıldeniz'de Osmanlı-İngiliz Rekabeti ve Cidde Olayları*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2019.

²² Y.MTV. 21/62.

²³ Y.MTV. 21/62.

²⁴ DH.MKT. 1361/150.

Ordu Kumandanı Ferik Ahmed Feyzi Paşa'dan giden telgrafta, Beni Mervan'a inmiş olan Yamlılara başka kabilelerin yardım etmemeleri hakkında yazılacak tahrirler gerekli görülmüştür. Sada'da bulunan ve imamlık iddiasındaki Şerafeddin'in aleyhine teşviklerde bulunulmuştur. Askerlerin de tesiriyle müspet bir netice olarak Sehad ve Sade kabileleriyle merkurumun avanesi arasında şiddetli çatışmalar olmuştur. Yine Erceb Kabilesi'nden şekavet edenler cebren itaat altına alınmaya başlanmıştır. Genel olarak vilayette asayiş berkemaldir. Herkes ziraatla meşguldür. Bu durumu devamlı hale getirmek için çalışılmaktadır.²⁵ Konuyla ilgili olarak Seraskeriye, yaptığı açıklamalarında Beni Mervan'a inmiş olan Yamlılara başka kabilelerin yardım etmemeleri hakkında ve Sada'da bulunan Şerafeddin aleyhinde alınan tedbirlerin tesirlerinin görüldüğünü bildirmiştir.²⁶ 11 Eylül 1886'da yine Ahmed Feyzi Paşa, Dâhiliye Nezareti'ne yaptığı açıklamalarında bağlılık altındaki ahaliye saldırı ve hasar vermek maksadıyla Yam Kabilesi halkıyla ittifak halinde Beni Mervan Kabilesi ahalisinin meydana getirecekleri sıkıntıyı def etmek maksadıyla gerekli tedbirlerin alındığını bildirmiştir. Buna meydan verilmeyerek ittifaka dâhil şahıslardan bir haylisi firar ederek 150 kadarı kalmıştır. Bunların terbiye ve tenkiliyle beraber Beni Mervanlıların gerek bu defaki hareketlerinden ve gerek eski hareketlerinden dolayı terbiye ve ıslahları lazım görülmüştür. Hal böyle ise de Tihame'nin durumu askeri harekâta mani olduğundan yapılacak harekâtın Kurban Bayramı'ndan sonraya tehiri kararlaştırılmıştır.²⁷ Benzer surette 22 Eylül 1886'da Yemen Vilayeti'nden giden haberlerde Yam Kabilesi halkıyla ittifak halinde şekavette olan Beni Mervan Kabilesi ahalisinin ne suretle tedip edildiğine dair Yemen Vilayeti'nden yazı gönderilmiştir.²⁸ Konuyla ilgili Ahmed Feyzi Paşa kapsamlı bir harekâta girişmek niyetindeyse de eldeki şartlar onu bu harekâttan alıkoymaktaydı. Ancak paşa durumu kapsamlı bir şekilde İstanbul'a gönderdiği yazılarında açıklamıştır.

Beni Mervan üzerine düşünülen askeri harekât çok geçmeden gerçekleştirilmiştir. 4 Aralık 1886'da Kızıldeniz Komodoru, nezaretine gönderdiği açıklamalarda Beni Mervan Kabilesi üzerine askeri sevkîyat yapıldığını bildirmiştir. 7. Ordu Müşirliği'nden gelen emir üzerine Hudeyde Limanı'nda bulunan Bursa Korveti'nin Erkan-ı Harp Miralay Refik Bey ve 2 bölük asker ve erzakla Midi ve El Vesim taraflarına gittiği bildirilmiştir. Söz konusu mahalle kale ve sur inşa etmek tasavvuru vardır. Yine Cidde tarafına yakın Leyt nahiyesinde de bir kale inşa etmek tasavvuru olmuş ve Hicaz Askeri fırkalarından 233 kişi mühimmatla Edirne Korveti'ne bindirilerek adı geçen Leyt iskelesine sevk edilmişlerdir. Yine

²⁵ Y.MTV. 23/67; DH.ŞFR. 131/55.

²⁶ Y.MTV. 23/67.

²⁷ DH.ŞFR. 131/60.

²⁸ DH.MKT. 1367/33.

buna benzer yapılan diğer işler hakkında da bilgi verilmiştir. 3 Ocak 1887'de de Bahriye Nazırı durum hakkında Sadaret'e bilgi vermiştir.²⁹

Kabileyle ilgili farklı bir teşebbüs olarak 12 Mayıs 1887'de Yemen Valisi, Naip, Defterdar, Muavin ve diğer azalar topluca Dâhiliye Nezaretî'ne Beni Mervan Kabilesi'nin ıslahı için bir nahiye teşkili ve bir müdür tayini konusunda topluca yazı göndermişlerdir. Buna göre öteden beri her nasılsa hükümet himayesinden uzak kalan Beni Mervan Kabilesi'nin durumunu ıslah etmek noktasında yeni bir nahiye teşkiliyle lazım gelen müdür ve bir kâtibin tayini Hudeyde Mutasarrıflığı'na bildirilmiştir. Takdim edilen mazbataya cevaben gerekli yazışmalardan sonra muamelesinin yapılması yazılmıştır. Adı geçen Beni Mervan Kabilesi Hudeyde Sancağı'na bağlı Ebu Ariş Kazası dâhilindedir. Asıl kaza merkezinden nahiye merkezi olması kararlaştırılmış olan kasaba 8 saat uzak mesafede, nüfusu tahrir olunmadığından sıhhatli bir şekilde bilinmemektedir. Bu nedenle 7.000-8.000'den az olmadığı tahmin edilmektedir. Ayrılacak nahiye ittihaz olunan mahalleri sınırlayan hududa gelince kuzeyden Asir Sancağı'na mülhak Sabya Kazası ve batıdan adı geçen Ebu Ariş Kazası ve doğuda Hucur Kazası hudutlarıdır. Bu mahaller gerçi teşkili sırasında Ebu Ariş kazasına ilhak edilmiş ise de uzak mesafede ve geniş bir mahal olmasıyla şimdiye kadar bir türlü kontrol altına alınamamıştır. Islahı daha önce de yazıldığı üzere bir müdürlük teşkiline bağlı olduğu mahallince takdir edilmektedir. Bu noktada gerekli müsaade istenmiştir.³⁰ Bunun üzerine 19 Temmuz 1887'de Yemen Vilayet Meclisi'nden gelen bu konu görüşülmüş ve bu noktada geçerli olan hükümler çerçevesinde gereğinin yapılması vilayete yazılmıştır.³¹ 25 Ağustos 1887'de de Dâhiliye Nazırı Maliye Nezaretî'ne yazmış ve atanacak kâtibin ve başka hususlardaki harcamalar için gereğinin yapılması bildirilmiştir.³² 17 Eylül 1887'de Maliye Nazırı nahiye kâtiplerinin maaşlarına uygun olarak 200 kuruş maaşın mahallince kâtibin istihdam tarihinden sene sonuna kadar verilecek miktarı ile ilgili gerekli çalışmaları yapmış ve ilgililerine bildirmiştir.³³ 9 Ekim 1887'de nahiye müdürünün maaşı ile ilgili durum Şura-yı Devlet'e bildirilmiştir.³⁴ Konuyla ilgili 12 Aralık 1887'de Sadaret'e verilen bilgilerde Hudeyde Sancağı dâhilinde yer alan Ebu Ariş kazasına tabi Beni Mervan Kabilesi'nin kendi içindeki kavgaların önlenmesi, ahalinin birtakım mütegalibe tasallutundan kurtarılması ve verginin tahsili noktasında Haraz kazası merkez alınarak yeniden bir nahiye kurulması düşünülmüştür.³⁵

²⁹ Y.PRK.ASK. 36/89.

³⁰ ŞD. 317/26; BEO. 1412/105858.

³¹ ŞD. 317/26.

³² ŞD. 317/26; DH.MKT. 1442/103.

³³ ŞD. 317/26.

³⁴ ŞD. 317/26.

³⁵ DH.MKT. 1469/51; DH.MKT. 1492/1; DH.MKT. 1492/9.

Beni Mervan Kabilesi'yle ilgili dikkat çeken durumlardan biri de Kızıldeniz'e komşu olmalarının da avantajıyla silah temin etmeleri ve silah kaçakçılığı işine bulaşmış olmalarıdır. 8 Ağustos 1888'de Sadaret'e verilen bilgilerde Beni Mervan ve Mecaşe kabileleri elinde 1.008 adet iğneli tüfeğin olduğu ve adları geçen kabilelerde daha fazlasının olmasının mümkün olduğu Hacı ve Hucur kumandanlığından bildirilmiştir. Bunun üzerine ahali ve tüccardan bu gibi silah ve mühimmatın alınması düşünülmüşse de sahillerin büyük bir kısmında memur bulunmamaktadır. Bu nedenle iki tane ufak vapurun buralara gönderilmesi talep edilmiştir.³⁶ Yine ilerleyen zamanlarda konuyla ilgili İstanbul'a haberler gitmiştir. 8 Kasım 1891'de Yemen telgraf baş müdüriyetinden nezarete giden telgrafta, Beni Mervan ve Moha cihetindeki iskelelerin açık olduğu bildirilmiştir. Buralardan ateşli silahlar içeriye daima sokulmakta olduğundan buraların güvenlik altına alınması istenmiştir.³⁷ Bölgede silah kaçakçılığı 19. yüzyılın sonunda giderek önemini arttıran bir mesele haline gelmiştir. Bu meselede Hudeyde'nin güneyindeki Zeranik Kabilesi gibi bazı kabileler önemli bir yer tutmuştur.³⁸ Söz konusu kabile Beytü'l-Fakih çevresinde yaşamakta ve bu kabileyi kontrol etmek için Osmanlı Devleti epeyce uğraş vermekteydi. Kabileyi kontrol için 5.000 nüfuslu bir kasaba olan Beytü'l-Fakih'te bir tabur Osmanlı askeri ikamet ettiriliyordu. Buna rağmen zaman zaman kabileyle ilgili sorunlar ortaya çıkıyordu.³⁹

Asayişle ilgili hususlarda Beni Mervan Kabilesi'yle ilgili olumsuz haberler sık sık İstanbul'a aksetmiştir. Bunlardan biri olarak 22 Aralık 1891'de Yemen Vilayeti'ne gönderilen haberde Asir Sancağı dâhilindeki telgraf hattının kullanılmadığı ve Asir kıtasına ait olan postalar Hudeyde'den Luhayye kazasına kadar karadan ve oradan dahi kayıklarla Beni Mervan Kabilesi'nin sakin olduğu sahilden geçirildikten sonra tekrar karaya çıkarılmak suretiyle Ebha'ya ulaştırılmaktadır. Aradaki kabilelerin taarruzundan kurtarılmadığı sürece yeni bir hattın çekilemeyeceği ifade edilmektedir.⁴⁰ Benzer surette bir asayiş meselesi 23 Ocak 1894'te meydana gelmiştir. Maliye Nazırı Dâhiliye Nazırı'na yaptığı açıklamalarında, Arap aşiretlerinden Beni Mervan aşiretine mensup 50 şakinin silahlı olarak Zühre Tuzlası'na girerek ameleden birini katledip, diğer ikisini yaralamışlar ve tuzla müdürünü takip ile sonunda tuzla civarındaki köyde bulunan hayvanların bir kısmını çalmışlardır. Daha önce adı geçen tuzla kâtibi söz konusu aşiret tarafından öldürülmüş olduğundan ve orada emniyet kalmadığından iş bırakılmıştır. Bu hadiseye girişenler hakkında gerekli muamelenin yapılması ve asker

³⁶ DH.MKT. 1530/95.

³⁷ Y.PRK.UM. 23/43.

³⁸ Durmuş Akalın, "Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Yemen'in Kızıldeniz Sahillerinde Bir Kabile: Zeranikler", *Dr. Kemal Daşcıoğlu'na Vefa Kitabı*, Ed. Süleyman İnan- Mithat Aydın, Pegem Akademi, Ankara, 2020, s. 317-319.

³⁹ G. Wyman Bury, *a.g.e.*, s. 31-32.

⁴⁰ DH.MKT. 1903/125.

ikamesi ile Luhayye'ye değin 8-10 jandarmanın adı geçen tuzlaya gönderilmesi için Duyun-ı Umumiye Nezareti'nden vilayete ve Hudeyde Mutasarrıflığı'na müracaat edilmiştir. Gerekli olan işlerin yapılması için ısrar edilmiştir. Bu noktada gerekenlerin yapılması ve neticesinin bildirilmesi istenmiştir.⁴¹ Yine 4 Şubat 1894'te konuyla ilgili olarak Yemen Vilayeti'ne gerekli tedbirlerin alınması bildirilmiştir. Yine aynı tarihte Maliye Nezareti'ne vilayete yapılan bilgilendirme hakkında malumat verilmiştir.⁴²

Beni Mervan ve etraftaki diğer kabilelerin yarattığı endişe bölgede olağan işlerin yapılmasına sekte vurmuştur. 22 Nisan 1894'te Yemen'den giden açıklamalarda aşağıda belirtilen hususlarla ilgili sıkıntılar Sadaret'e bildirilmiştir. Anlatıldığı üzere Beni Mervan Kabilesi kontrol altında değildir. Ebu Ariş kazasındaki gümrük memurları da baskı nedeniyle Cizan'a çekilmişler ve asli görev yerlerine dönmeleri istendiğinde Beni Mervan ve Sada taraflarındaki kabileleri göstererek dönmekte ısrar etmişlerdir.⁴³ 23 Nisan 1894'te aşağıda belirtilen hususlar kararlaştırılmış ve Sadrazam Cevad tarafından Dâhiliye Nezareti'ne bilgi verilmiştir.⁴⁴ 1 Mayıs 1894'te Yemen Vilayeti'ne gönderilen açıklamalarda, Hudeyde Sancağı'nın Ebu Ariş kazası dâhilinde kötü halde bulunan kabilelerin durumunu ıslah ve muhalefette bulunanlar olursa tedip edilmek ve bir de kazanın Beni Mervan Kabilesi'ne bağlı iskelesinde inşası düşünülen ama gailelerden dolayı henüz yaptırılmamış olan karakolun inşasıyla sahil ciheti tahkim olacaktır. Böylece kaçakçılığın men edilmesi ve bazı meseleler halledildikten sonra 3 tabur asker ve bir miktar süvari sevki ve hiç olmazsa 2 adet vapurun gönderilmesi için vilayet meclisinden talepte bulunulmuştur. Talep Seraskeriye'ye bildirilmiş ve alınan cevapta kabilelerin ıslahının Yemen'den Asir cihetine sevk olunmakta olan taburların Asir meselesinin bitiminden sonra karadan ve denizden Ebu Ariş yoluyla getirilmesi sırasında olacağı ifade edilmiştir. Yine Midi iskelesinde 116.800 kuruş sarfiyla 2 bölük askeri alacak bir kışla inşası daha önce kararlaştırılmıştır. Ancak bu iş için 7. Ordu bütçesinde harcama gösterilse de teşebbüs Asir meselesinin halledilmesinden sonraya bırakılmıştır.⁴⁵ Ancak Kızıldeniz sahillerinde güvenliğin sağlanması için denetimler arttırılmıştır. 22 Ağustos 1894'te Yemen Valisi Müşir Ahmed Feyzi Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği telgrafında Rejiye ait Nuru'l-Bahr Vapuru, Beni Mervan sahilinde iki senbuk derdest etmiştir. Bunların içinde 79 adet resekton ve 40 adet dumanlı kapaklı şınayder tüfeği ve 3.500 deste metalik sağlam martini fişeği ve 900 deste başka türden fişek bulunmuştur. Bunlar askeri cephaneye teslim edilmişlerdir. Tüfekler gümrük nezaretinde alıkonulmuştur.⁴⁶

⁴¹ DH.MKT. 203/3.

⁴² DH.MKT. 203/3.

⁴³ DH.MKT. 209/68.

⁴⁴ DH.MKT. 209/68.

⁴⁵ DH.MKT. 209/68.

⁴⁶ DH.ŞFR. 168/22.

Beni Mervan Kabilesi ve Silah Kaçaklığı ile Mücadele

Kızıldeniz sahillerinde 19. yüzyılın ikinci yarısında hatırı sayılır bir silah kaçaklığı olmaktadır. Beni Mervan Kabilesi'nin sakin olduğu sahillerde de bu iş sıklıkla gerçekleştirildiğinden Osmanlı Devleti bazı tedbirler alma yoluna gitmiştir. 19 Aralık 1898'de Yemen'den verilen bilgilerde İskender Korveti ve Ziver-i Derya vapurlarının Beni Mervan sahillerini Şukayk'a kadar teftiş ettikleri sırada tesadüf ettikleri senbukların yakalananlarından 10 tanesinin içindeki silahların bölgedeki Osmanlı yetkili makamlarına teslim edildiği haber verilmiştir. Yine Tiran Adası'na geçmek üzere develer tedarik eden ecnebler hakkında haber verilmiştir.⁴⁷ Osmanlı Devleti konunun araştırılmasını istemiş ancak Yemen Valisi Hüseyin Hilmi Paşa, "Tiran Adası Akabe Körfezi'nin girişinde ve Yemen'den denizden 1.000 mil ve karadan 2 aylık mesafede yer aldığından buralar Yemen'le gerek karadan ve gerek denizden uzak olduğundan doğal olarak tahkikat icrası da mümkün değildir"⁴⁸ şeklinde cevap vermiştir. Ancak bu durum silah kaçakçılığının sadece Yemen ve Asir'le ilgili değil genel anlamda Kızıldeniz'in tamamında bir sorun olduğunu göstermektedir. Bu nedenle Osmanlı Devleti bir anlamda meseleyi Kızıldeniz'in güvenliği olarak görmektedir.

Yine 1 Temmuz 1899'da Sadaret'e giden yazıda, Luhayye ile Ebu Arış Kazası'nın merkezi olan Cizan Kazası arasında yer alan ve Midi namıyla maruf olup Beni Mervan kabileleri ile meskûn bulunan iskeleden her türlü zararlı eşya ve silah girip çıkmaktadır. Şaki-i mahudun nüfuzu altında kalan Sada havalisinde sakin kabileler ve Zeydiye'de Midi ile münasebetlerde bulunmaları sebebiyle söz konusu mahalle bir müdürlük kurma ve bir kışla inşasıyla içine yeterli miktarda asker ikame ettirilmesi düşünülmüştür. Bu şekilde oraların kontrol altına alınması hesaplanmıştır. Ancak Beni Mervan Kabilesi'ne ve Midi sahillerine karadan ve denizden asker çıkararak kışla ve hükümet konağı inşası mümkün görünmemektedir. Bunun için şimdiye kadar bir teşebbüs olmamıştır. Ne var ki şaki-i mahud⁴⁹ ihtiyaç duyduğu silah ve cephaneyi bu yol üzerinden sokmaktadır. Bu konuda daha önce olduğu gibi Yemen Vilayeti'nden talepler gelmiştir.⁵⁰ 22 Kasım 1899'da yapılan görüşmelerde ise Yemen Vilayeti'nde Midi mevkiinde bir müdürlük teşkili ve bir kışla inşası ile oraların güvenliğinin tahkimi yeniden düşünülmüştür. Ancak Midi'de bir müdürlük ve kışla inşası için de ilk önce etraftaki kabilelerin kontrol altına alınmasına lüzum vardır. Yemen'e yeni kuvvetler gidecek olduğundan daha sonra ihtiyaç olursa bunlarla orada iş görülebile-

⁴⁷ BEO. 1244/93260.

⁴⁸ BEO. 1244/93260.

⁴⁹ Muhammed b. Yahya Hamidüddin el-Mansur-Billah lakabıyla İmam olunca Osmanlılara karşı daha öncesinde Şerafeddin Muhammed b. Abdullah el-Hadi'nin başlattığı isyanı devam ettirdi. Bkz. İlyas Üzümlü, "Zeydiler", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 44, 2013, ss. 326-328. İsmi II. Abdülhamid'in ismine benzediğinden kaynaklarda Şaki-i Mahud şeklinde ifade edilmiştir.

⁵⁰ DH.MKT. 2217/92.

ceği ve sahillerin denetimi için de Bahriye Nezareti'nin bilgilendirilmesi yapılan görüşmelerden çıkan sonuç olmuştur.⁵¹ Osmanlı Devleti hem bu kaçakçılığı hem de bundan istifadeyle Yemen'de Osmanlı Devleti'ne karşı oluşan isyanları engellemek istemektedir.

9 Kasım 1899'da Kızıldeniz Komodoru Miralay Faik Bey tarafından gelen tahrirat suretinde Yemen sahillerinde öteden beri yapılmakta olan yasak ve zararlı eşya kaçakçılığı deniz kuvvetleri ile mütemadiyen yapılan teşebbüsler ve takibatlar neticesinde hayli azalmıştır. Ancak bunun tamamen önüne geçilmesi, halen şekavet halinde olan bazı Arap kabilelerin tedibi ile mümkün olabilecektir. Yine orada bulunan Osmanlı savaş gemileri Hudeyde Mutasarrıfı ve mahal-li eşraftan Ahmed Şerai Paşa'yı alarak hareketle nümayiş yapılması vilayetten emredilmiştir. Bunun üzerine Nuru'l-Bahr Vapuru'yla iki paşa alınarak 30 Eylül 1899'da sabaha karşı hareket etmişlerdir. Kamaran'da harekete hazır bekleyen İskender Korveti ve Ziver-i Derya gambotlarıyla Mekke, San'a, Pera ve Galata vapurları dahi hep birlikte Beni Mervan Kabilesi'nin ikamet ettikleri Midi sahiline varmışlardır. Donanmanın geldiğini haber alan söz konusu kabile şeyhleri Luhayye Kazası'na inerek Osmanlı Devleti'ne bağlılık göstermek istemişlerdir. Durumlarını telgrafla vilayete dahi bildirmişlerdir. Bunun üzerine Hudeyde Mutasarrıfı ve Ahmed Şerai Paşa'nın da içinde olduğu Nuru'l-Bahr Vapuru Luhayye'ye gitmiş diğer vapurlar ise Midi'ye gönderilmiştir. 2 gün sonra Midi Şeyhi Tahir b. Ali vapura alınarak söz konusu mahalle gidilmiştir. Orada tüm şeyhler ve bazı reisler ile önde gelenler mutasarrıflık tarafından çağırılarak devlete bağlılık göstereceklerine ve kaçakçılık gibi işlere cüret etmeyeceklerine dair bir anlaşma imza etmişlerdir. Yine 130 adet muhtelif cins ecnebi tüfeğini teslim etmişlerdir. Daha önce buralarda kaçakçılığa cesaret eden Hadramut ahalisinden 4-5 kişinin ticaret yerleri zapt edilmiştir. Burası geniş bir alan olduğundan bir miktar asker için karakol yapmaya elverişli görülmüştür. Daha sonra önde gelen din adamlarının da içinde olduğu Nuru'l-Bahr Vapuru'nda padişah adına Arapça dua okunmuştur. Sonra hep birlikte padişahım çok yaşa duası yapılmıştır. İskender Korveti'nden 11 pare top atılmıştır. Bu şekilde başarı elde edilmiştir. Şeyhler ve reisler daha sonra gemiyle gezdirilmiştir. Çeşitli ateşli silahların talimleri yapılmıştır. Bundan sonra dışarıya çıkarılmışlar ve ertesi sabah olunan davet üzerine mutasarrıf paşa gemi süvarileri ve bahriye askerlerinden 20 kişi karaya çıkararak karşılamaya gelmiştir. Şeyhler ve reisler ile atlara binilerek yolda Arap ahali tarafından adetten olduğu üzere hediyeler verilerek yarım saat ötede bulunan Midi kasabasına varılmıştır. Doğruca mescide gidilerek namaz kılındıktan sonra mutasarrıf paşa tarafından satın alınan kurbanlar kesilmiştir. Bunlar muhtaç olanlara verilmiş ve orada tekrar olunan dua üzerine kadın erkek

⁵¹ MV. 98/98.

tüm ahali tarafından "Allah yensuru sultanuna"⁵² duası ile uygun konuşmalar yapılmıştır. Askerler ile memurların konuşmaları birbirinden ayrı bir ailenin zaman-ı telakkilerinden meydana gelen mutluluktan doğduğu ve oranın "İnnem mu'minune ihvetun"⁵³ ifadesinin yansması gibi olmuştur. Şeyhler ile ahalinin itaatlerini takiben haklarındaki teveccüh karşısında bağıllık üzere olacaklarını teyit etmişlerdir. Verilen ziyafeti müteakip bir nahiye müdürü ve lüzumu kadar gümrük ve zabıta memurları tayin olunmuştur. Bu şekilde gemiye gelmiş ve İskender Korveti ve Ziver-i Derya gambotlarıyla bir de istimbote Midi'de terk olunarak Nuru'l-Bahr ve diğer 3 vapurla Asir kıtasının mühim iskelelerinden El Vesim Limanı'na gidilmiştir. Oradaki halk donanmayı görür görmez eşyalarını alarak dağlara firar etmişlerdir. Görüşmelerden sonra itaat etmeleri için Krupp ve Nordenfield toplarıyla bir çeyrek saat zarfında söz konusu eşkıyanın meskenleri tahrip edilmiştir. Ertesi günü Cizan yoluyla Midi'ye gidilip Ziver-i Derya Vapuru orada bırakılarak diğer gemiyle Hudeyde'ye gelindiği ve başka olayların peyderpey yazılacağı Nuru'l-Bahr ve Hudeyde Komodor Vekili Kolağası Ahmed Efendi Kaptan tarafından belirtilmiştir.⁵⁴ Daha sonra bilgiler 9 Aralık 1899'da Bahriye Nazırı tarafından Sadaret'e arz edilmiştir.⁵⁵

Eldeki imkânlar sınırlı da olsa Beni Mervan Kabilesi'nin sakin olduğu Midi ve çevresinde bazı teşebbüsler icra edilmiştir. 13 Aralık 1899'da Yemen Vilayeti'nden gelen yazıda Hudeyde Mutasarrıfı ve mahalli eşraftan Ahmed Şerai Paşa oradaki harp gemileriyle Beni Mervan Kabilesi'nin ikamet ettiği Midi iskelesine gitmesi üzerine kabile şeyhleri bağıllık bildirmeleriyle beraber mugayir iş yapmayacaklarına dair tanzim olunan bir ahitnameyi imzalamışlardır. Ellerinde bulunan tüfekleri teslim etmişlerdir. Asir kıtasının El Vesim Limanı'nda bulunan ahalinin de itaat altında olacağına dair Kızıldeniz Komodorluğu Bahriye Nezaret'i'ne haber göndermiştir.⁵⁶ Bu gayretler biraz da İmam'ın Osmanlı Devleti aleyhine giriştiği işleri önleme amacıyla yapılmıştır. Zaten 22 Şubat 1900'de Yemen Vilayeti'ne gönderilen telgrafta, şaki-i mahudun Midi taraflarından el çektirilmesinin orada kışla inşasına ve asker ikamesine bağlı olduğu bildirilmişti. Seraskeriye'den bu konuda gelen açıklamalarda ise Beni Mervan ve Ebu Ariş gibi büyük kabilelerin tedip ve islahı ile kontrol altına alınmadıkça Midi sahiline denizden bir kuvvet çıkarılmasıyla kışla ve hükümet konağı inşası mahzurlu durmaktadır. Söz konusu kabilelerin tedibine kâfi bir askeri kuvvet sevki dahi halen mümkün değildir. Sevkiyat için gerekli masraflar vilayetin borçlarına nazaran tedarik edilecek gibi durmamaktadır. Bu işin yapılması ancak gelecek sene için mümkün görünmektedir. 7. Ordu'dan gelen haberler de bu yöndedir.⁵⁷

⁵² "Allah sultanımızı korusun" anlamındadır.

⁵³ Hucurat Suresi 10. ayetindedir.

⁵⁴ Y.MTV. 197/2.

⁵⁵ Y.MTV. 197/2; BEO. 1412/105858.

⁵⁶ BEO. 1417/1066233.

⁵⁷ DH.MKT. 2309/66.

Konuyla ilgili 1 Nisan 1900'de Yemen Vilayeti'ne gönderilen yazıda, Asir sahillerinin güvenliğinin sağlanması için Midi ve diğer gerekli yerlerde askeri binalar inşasıyla oradaki vapurların tamir veya değiştirilmesine dair Yemen Vilayeti'nin talebi üzerine Bahriye Nezareti ve Seraskerlik'ten alınan cevap vilayete bildirilerek görüş sorulmuştur.⁵⁸ 16 Temmuz 1900'de de Asir sahillerinin muhafazası için Midi'de bir askeri kışlanın inşası ile ilgili görüşmeler devam etmiştir. Durum Sadaret'e intikal etmiş ve daha sonra gereğinin yapılması şeklinde bir karar çıkmıştır.⁵⁹ Ancak Beni Mervan Kabilesi'nin kontrol altına alınması hemen mümkün olmamıştır. 23 Mayıs 1902 tarihli olarak İstanbul'a ulaştırılan bilgilerde Hudeyde Sancağı'na tabi Tihame'nin Zebid, Bacil, Zeydiye, Luhayye kazalarını teşkil eden aksamında ahali kısmen devletin emirlerini bir dereceye kadar yerine getirmektedir. Yine vergilerini askeri kuvvetler vasıtasıyla vermektedirler. Ancak bir kısmı da bunlardan Zeranik, Cerabih, Vaaza, Beni Mervan, Hakime, İsa ve Beni Eslem kabileleri fazlasıyla isyan halindedirler şeklinde malumat yer almıştır. Bu nedenle Hudeyde'den başlanarak bölgedeki Osmanlı hâkimiyetinin yeniden terip edilmesi öne çıkmaya başlamıştır.⁶⁰

2 Ağustos 1902'de Şifre Kâtibi Mustafa isimli birisi Yemen'in etnik, dini ve mezhep durumlarıyla ilgili ayrıntılı bilgi vermiştir. Söz konusu açıklamalarında Beni Mervan Kabilesi hakkında da bazı malumatlar yer almıştır. Buna göre Yemen'de devlet itaat altında olmayan yerleri idare altına almak isterse Yamlılara muhtaç olacaktır. Bu sefer de mezhep husumetinden başka bir durum ortaya çıkmaktadır ve o da Yamlıların durumudur. Daha önce Yemen Vilayeti'nin teşkili sırasında zapt edilen ve daha sonra İzzet Paşa'nın Yemen Valiliği sırasında Hudeyde Sancağı'na bağlanan Beni Mervan Kabilesi tekrar idare altına girmiştir. İleride Osmanlı Devleti'nin askeri faaliyetlerinde bulunmaları şartıyla kendilerine verilmiş olan emlakları vardır. Böyle bir şartı içeren Arapça ibareli bir taahhüt senedi Yam Kabilesi halkının reisi ve en büyüğü olan Eddai Ahmed b. İsmail'den alınmış San'a'da hıfzedilmiştir. Şu anda bu senedin San'a'da olması ihtimal dâhilindedir⁶¹ tarzında bazı bilgiler vermiştir. Bu şekilde Beni Mervan ve Yamlılardan ne şekilde istifade edilebileceği hakkında malumat verilmiştir.

İtalyanların da bölgeye ilgili gösterdikleri bilinmektedir. Bu nedenle Midi ve çevresi önemli hale gelmiştir. Bu kapsamda 30 Ekim 1902'de Yemen Vali Vekili Müşir Abdullah İstanbul'a gönderdiği açıklamalarında, Miralay Rıza ve Kaymakam Rüştü beylerden ayrı ayrı alınan bazı bilgilere yer verilmiştir. Mebruk namında bir şaki daha elde edilmiş ve yağmaya ön ayak olanlar bu suretle derdest edilmişlerdir. İşler yoluna koyulduğu halde İtalya gemileri senbuk

⁵⁸ DH.MKT. 2327/18.

⁵⁹ DH.MKT. 2374/133.

⁶⁰ Y.PRK.UM. 59/1.

⁶¹ Y.PRK.AZJ. 44/68.

girdi senbuk çıktı bahanesiyle tecavüze ve sahile top atmaya başladıklarından bu gece Midi'ye yarım saat mesafede İtalya senbuklarıyla Beni Mervan Kabilesi arasında muharebe olmuştur. Bu vesileyle kabilelerin ittifak ederek bu gece ordugâha hücum edecekleri tahmin edilmiştir. Durumun önüne geçilmeye çalışılmakta ve neticesi bildirilecektir. Gösterilen gayret neticesinde Midi şeyhi, yağmacılar ve firariler elde edilmiştir. Yağmalananların bedeli alınacakken İtalyanların işbu suretle tecavüzlere devam etmeleri genel hukuk kaidelerine uygun değildir. Bu durum İtalyanların başka bir fikre sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Tüm sıkıntıların üstesinden gelinmeye çalışılırken İtalyanların bu hareketlerinden ortaya çıkacak sorunların mesuliyeti yine İtalyanlara ait olacaktır⁶² şeklinde vali beyanatta bulunmuştur. İtalyanların Asir bölgesine olan ilgisi gizli değildir. Ancak Osmanlı Devleti'nin kısıtlı imkânlarla dahi olsa sahilleri kontrol etmeye çalışmaları onların kolayca Asir'le irtibat kurmalarına engel olmuş gibidir.⁶³ Ayrıca Beni Mervan Kabilesi'ni kontrol altında tutmak için zaman zaman nasihatçiler de görevlendirilmiştir. Bu şekilde görevlendirilen isimlerden biri de mahalli naiplerden müderris İbrahim Münevver Efendi'dir. Gayretleri için de İbrahim Münevver Efendi'ye 600 kuruş maaş verilmesi düşünülmüştür.⁶⁴

Daha önce ifade edildiği üzere Kızıldeniz'e komşu olması nedeniyle Beni Mervan Kabilesi'yle başka mevzular da gündeme gelmiştir. 22 Şubat 1903'te Yemen Vali Vekili Abdullah, Dâhiliye Nezareti'ne bazı açıklamalarda bulunmuştur. Buna göre Eritre korsanlarından Ali Ahmed ve Abdülkadir'in Beni Mervan Kabilesi'nde gizlendikleri öğrenilmiştir. Ancak kalabalık ve şerir bir kabile olan Beni Mervan üzerine asker sevk etmenin doğru olmayacağı bildirilmiştir. Bunların elde edilmeleri için bazı şeyhlere para verilmesi gibi yollara tevessül edildiği bildirilmiştir.⁶⁵ Söz konusu durum Beni Mervan Kabilesi'nin Afrika'nın doğusuyla da irtibatlı olduğunu göstermektedir. Kalabalık bir kabile oldukları ve bölgedeki asayişin bozulma ihtimalinden dolayı da Osmanlı Devleti kabile üzerinde hemen askeri faaliyeti icrasına girmekte tereddüt etmektedir.

İmam Yahya İle İlgili Meseleler ve Beni Mervan Kabilesi

20 Ocak 1905'te Yemen Vali Muavini Nedim Bey daha önce arz edildiği üzere Beni Mervan'a icra edilen nasihatler üzerine Şerai Paşa'ya şimdi bir mektup geldiğinden bahsedilmiştir. Söz konusu mektubunda İmam⁶⁶ kendisinden olan-

⁶² Y.PRK.UM. 60/78.

⁶³ G. Wyman Bury, *a.g.e.*, s. 31.

⁶⁴ MF.MKT. 606/46.

⁶⁵ DH.ŞFR. 302/47.

⁶⁶ Muhtemelen 1869 yılında San'a'da doğdu. Babası Mansur-Billah Muhammed başta olmak üzere buradaki âlimlerden öğrenim gördü. 1892-3'te Cebelüenhum'e giderek bir süre daha okudu. 5 Haziran 1904'te babasının ölümünün ardından o sırada Osmanlı hâkimiyetinde bulunan San'a'ya bağlı yerleşim merkezlerinden Kafletüazir'de Mütevekkil-Alellah unvanıyla imamet görevine getirildi.

ların yanında durmazsa onlara kurşunla karşılık verileceğinden bahsetmiştir. Zeydiler, İmam'ın yanında tamamen duracaklarını bildirmişlerdir. Bu nedenle Vali Nedim Bey, işlerin biraz sıkıntıya girdiğini ve eğer bir hafta daha asker gelmezse birçok mevkiinin İmam'ın eline geçeceğini İstanbul'a haber vermiştir. Şerai Paşa da bu sırada Beni Mervan şeyhlerini yanında tutmak için iltifat yollu yazı göndermiştir.⁶⁷ Yine 20 Şubat 1905'te Seraskeriye'ye gönderilen yazıda, şaki-i mahudun çok sayıda kabile ile Hucur cihetine gelecekleri haber alındığından tenkilleri hakkında Şerai Paşa ile istişare ederek Beni Mervan şeyhlerine gerekli nasihatler yazılması düşünülmüştür. Alınan cevaba göre şaki-i mahuda bağlı kabilelerin faaliyetleri tahrip edilerek ve Senara Kalesi'nde kalan eşkıyalar da mahsur kaldıklarından şaki-i mahud perişan olmuştur. Bu vaziyeti gören şaki-i mahudun teklif ettiği şartları ancak şifahen ifade edecekleri anlaşılmıştır. Bu nedenle teklifin mahiyetini bilmek üzere ve ona göre icabına bakmak için özel bir adamını Hudeyde'ye göndermesi Beni Mervan Şeyhi aracılığıyla istenmiştir.⁶⁸

Benzer surette 15 Nisan 1905'te Dâhiliye Nazırı'nın yazdığı yazıda, Sada cihetlerinde şaki-i mahud ile muharebe etmekte olan El Kasımı'nın galibiyetinin derecesini anlamak üzere hareket ve muvaffakiyeti tebrik eden bir tahrirat yazılarak hem tahkikat icrası hem de Kasımı'nın ahvalini incelemek için birinin gönderilmesi gerekmiştir. Bunun için Ebu Ariş Kaymakamlığı'na tebliğ ile beraber kendi tarafından yazılan özel tahriratı El Kasımı'ye bizzat ulaştırmak ve kendisinin durumu ve maksatları hakkında malumat elde etmek üzere bir adam gönderilmiştir. El Kasımı şimdilik şaki-i mahuda galebe etmekte ise de neticede muvaffakiyetin hangi tarafta kalacağını kestirilemeyeceğini ve bu konuda bazı ifadeleri içeren Yemen Vali Vekili Feyzi Paşa'dan alınan telgraf takdim edilmiştir. Söz konusu ihtilafın istifade imkânı mevcut bulunduğundan bu konuda izin istenmiştir. Feyzi Paşa hayli müddetten beri Yemen'de bulunduğundan mahalli durum hakkında malumat edinmiştir. Kendisinden Osmanlı Devleti'nin lehine olacak işi tespitte paşadan istifade etmek mümkündür. Bu yüzden paşayla muhabere olunarak neticesinin padişaha bildirilmesine karar verilmiş ve durum paşaya bu şekilde iletilmiştir. Feyzi Paşa eskiden beri Yemen'de vilayet ve müşiriyet makamında bulunarak kendisini sadat, urban ve meşayihe tanıtmıştır. Seyyid Kasımı'ye selam ve tebrikname göndermiştir. Kendisinin nüfuz ve tesiri tabi olduğundan Kasımı'nın kullanılması ve şaki-i mahuda karşı galip gelmesinde gerekli olan tedbirler ve teşebbüslere kendisi tarafından tevessül

İmamlığının ilk günlerinden itibaren Osmanlı Devleti'ni Yemen'den çıkarma siyaseti güttü. 9 Ekim 1911 Daân Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti ile arasındaki çatışmalar son buldu. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Mustafa Öz, "Mütevekkil-Alellah Yahya Hamidüddin", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 32, İstanbul, 2006, ss. 215-216.

⁶⁷ Y.PRK.UM. 73/48.

⁶⁸ BEO. 2511/188260.

edilmiştir. Fakat buna dair işaretler ve muhaberelede vukuat meydana gelmesi için yapılan şeylerden heyet-i teftişîye reisi paşa hazretlerine de malumat verilmesi evvelce Feyzi Paşa'ya yazılmıştır. Şaki-i mahudun tamamen yenilmesi ve muhalifi olan Kasımî'nin kullanılmasıyla Yemen meselesinin arzu edilen şekilde neticelenmesi için işler takip edilmektedir. Neticede Kasımî ve şaki-i mahud arasındaki mücadelelerini yakından tetkik için mücadele mahalline mahsus adam gönderilmiştir. Beni Mervan kabileleriyle şaki-i mahud arasındaki nefret ve mezkûr kabilenin devlete bağlılığı sebebiyle Kasımî'ye yardım etmeleri için kendilerine haber gönderildiği Heyet-i Teftişîye riyasetinden bildirilmektedir. Durum tasvip edilerek bu teşebbüsten netice elde edilebileceğinin zannedildiği cevabı verilmiştir. Bu kere mezkûr riyasetten alınan telgrafta Beni Mervan kabilelerine gönderilen adam dönmüştür. Beni Mervan kabileleri şeyhlerinden getirdiği cevapta Kasımî'nin galibiyetini temin etmek ve şakinin harekâtını sonuçsuz bırakmak üzere El Hamis ve Essahar kabilelerini Kasımîye yardım için ittifakları içine aldıklarını ve müşir paşanın kendi vasıtalarıyla Kasımîye gönderdiği telgrafı götürüp cevabını alarak müşire ulaştırmışlardır. Bir iki güne kadar mezkûr şeyhlere gönderilecek tahriratla müttefik kabilelerin şaki aleyhine hareketlerinin güzel netice vermesi beklenmektedir. İsyân edenler aleyhinde gösterecekleri hizmetlerin mükâfatı olacağı yolunda tebligat ifa edileceği beyan edilmiştir. Şaki-i mahudun şayet devletçe Kasımî'ye yardım edilir düşüncesiyle bazı dağlarda geçitleri zapt için 500 kişi gönderdiğini Kasımî istihbar etmiştir. Buna karşı mezkûr mahalle bir kuvvet sevk edip muharebeye başladıkları ve Kasımî'nin şakiden aldığı 2 topun kamaları şakinin yenilgisi esnasında alınmış olduğu ve şimdi topların kamasız bulunduğu, mezkûr cevabı getiren adamın verdiği malumatta ifade edilmiştir.⁶⁹ Beni Mervan Kabilesi ile İmam arasında ortaya çıkan anlaşmazlık kabileyi Osmanlı yöneticilerine yaklaştırmıştır. Bu konuda Beni Mervan Kabilesi'ni elde etmek için özel gayretler de olmuştur.

30 Nisan 1905'te Yemen Vali Muavini Mahmud Nedim Bey Hudeyde'den bazı bilgiler bildirmiştir. Buna göre daha öncesinde şakiyi zor duruma sokmak üzere Beni Mervan ve civarı kabilelerinin elde edilmesi ve eşkıyanın kuzey tarafından yürütülüp işgali çaresine müracaat edilmişti. Genişleyen ihtilal üzerine Şerai Paşa'ya olan itimatlarına ve önceki münasebetlerimize bağlı olarak davete icabetle bu defa buraya gelen Beni Mervan şeyhi Muhammed ile oranın tüm kabilelerince itimat edilen Şerif Ali, müzakereyle Şeyh Bekri, Şerif Mansur, Şerif Ali Hevdan ve Şeyh Muhammed kendi kabilelerinden 5.000 kişi toplama-yı başarmıştır. Yine Hucuruş Şam Şeyhü'l meşayih Abdürrahman Meşhel dahi 5.000 ve şakinin merkez ikameti olan Kafla hududunda yer alan Beni Ceşin Şeyhi Saşerli Muhammed Avn'ın dahi 2.000 kişi vererek ve toplamda 12.000 kişiye

⁶⁹ Y.MTV. 285/129.

çıkacaktır. Kabilelerin şeyhleriyle de gidip görüşerek ittifaklarını almak üzere silah ve cephanelerinden ayrı her neferine aylık 50 kuruş maaş ve yevmiye ve 160 dirhem dakik verilmesi düşünülmüştür. Yine kendilerine kuvvet vermek ve Hucur cihetinden beraberce muntazam bir liva asker sevk olunmak şartıyla hazır bulunan söz konusu kabile şeyhleri şakinin öteden beri dayanak ve merkez noktası olan Kafla ve Medam üzerine hücum edeceklerdir. Bununla beraber bir ay zarfında kabilelerini tenkil ve yerlerini terk edeceklerini taahhüt etmişlerdir. Bu taahhütlerini temine karşı akrabalarından hükümete rehinelere vereceklerdir. Bunlar Hudeyde'de toplanarak askerlerle beraber hareket edeceklerdir. Bu şekilde 15 kişi kadar cevap götürmek üzere bugün dönmüşlerdir. Eğer kabul edilecek olursa bu kişiler gördükleri işlere göre taltif edilecekler ve bazılarına daha sonra maaşlar verilecektir. Bu şekilde bir durum ortaya çıkarsa 18 seneden beri burada bulunup Hucur kumandanı Erkan-ı Harp Miralay Yusuf Paşa'ya bu işin tevdi edilebileceği bildirilmiştir.⁷⁰ Bu şekilde İmam'a karşı kabilelerden önemli bir güç toplanması düşünülmüştür. Ancak bu husus için Yemen'den gelen malumatlar çerçevesinde İstanbul'un görüşünün alınmasına ihtiyaç duyulmuştur.

20 Haziran 1905'te Müşir Feyzi, Cezayir-i Bahr-i Sefid Valisi Abdidin Paşa'ya bir yazı göndermiştir. Yazısında Osmanlı askerlerine yardımda bulunmak düşüncesiyle Hudeyde'ye gelişimde Beni Mervan şeyhleriyle birkaç kez görüştüm. Beni Mervan'a 5-6 tabur asker sevk olunduğu ve yeterli maaş verildiği ve Seyyid Dahyani'ye de top ve erzak verilmekle beraber daha önce kendisinde bulunmayan mahallerin kendisine terk olunacağı temin olunmuştur. Bu halde Beni Mervan'a inen Vadi Haraz suyundan Cebel-i Şehara'nın batısında Medan nam kasabaya kadar askere bağlılık için 8.000-10.000 ve daha ziyade Beni Mervan vesairesinden adam toplayabileceklerini beyan etmişlerdir. Beni Mervan Şafii mezhebinde olup Seyyid Dahyani'yle ittifakları vardır. Şehara ahalisinin dağlarda hareketleri görülmediğinden bu cihetin nasıl olacağı hakkında sorulunca biz askerlerle hareket ederiz. Seyyid Dahyani maddesine karışmayız cevabını verdiklerinden meramlarının biraz akçe ve erzak edinmekten ibaret olduğu anlaşılmıştır. Şimdi askerin ayrılması vakti değildir. San'a zapt olunduktan sonra o tarafa asker sevk olunacaktır. O vakte kadar beklemeleri yolunda vaat ve 10.000 kuruş ikramiye verilerek taltifle Beni Mervan cihetinden şaki-i mahuda silah ve cephaneye kaçırılmasına meydan verilmemesi tembihiyle mahallerine iade olunacakları sırada kendilerine Seyyid Dahyani'den şimdi bir evrak gelmiştir. Bu evrakta devlet tarafından kendisine top, cephaneye ve erzak verildiği halde Seyyid Yahya ile harbe girişeceğini ve kendisinin zapt edeceği yerlerin kendisine verilmesi ve askerlerin zapt edeceği yerlerin vilayetin olacağına dair isteği olmuştur. Bu İstanbul'dan sorulmaya muhtaç olduğundan alınacak cevaba göre

⁷⁰ Y.PRK.UM. 75/39.

cevap yazılacağını Seyyid Dahyani'ye yazmaları istenmiştir.⁷¹ 21 Haziran 1905'te Abidin Paşa tarafından Feyzi Paşa'ya verilen cevapta, Seyyid Dahyani ve Beni Mervan Kabilesi'ne top, cephan ve erzak verilmesinin bazı sebeplerden dolayı katiyen caiz olmadığı bildirilmiştir. Ancak Seyyid Dahyani ile Beni Mervan şeyhleri eğer başarılı olacak olurlarsa kendilerine kaydı hayat şartıyla 5.000'er kuruş maaş tahsisi ve güzel gayretleri olursa İstanbul'a davet edilip taltif olacaklarının kendilerine tebliğ edilmesi istenmiştir. Yine müşiriyetin aklına gelecek daha başka şeyler olursa kendilerine münasip suret ve lisan ile bildirilmesi şeklinde cevap verilmiştir.⁷²

7 Nisan 1906'da Yemen Teftiş Heyeti Reisi Ferik Ferid Paşa tarafından baş kitabete gönderilen telgrafta, Kasımı ile şaki-i mahudun devam eden mücadelelerini yakından teftiş ve tetkik için bu kere de Hacı cihetinden mücadele mahalline bir vasıtayla mahsus adam gönderilmiştir. Esasen Beni Mervan kabileleriyle şaki-i mahud arasında mevcut nefret ve mezkûr kabilenin öteden beri padişaha bağlılık ve sadakatleri hasebiyle fiilen Kasımı'ye yardımları hakkındaki imkâna göre yine bir vasıtayla haber gönderilmiştir. Şu mahsus tedbirler sebebiyle de her halde bir istifade edilmesi mümkündür. Bundan hâsıl olacak neticenin bildirileceği haber verilmiştir. 12 Nisan 1906'da Ferik Ferid Paşa daha önce ifade ettiği üzere Beni Mervan şeyhlerinden bazılarını gönderilen özel adamın geldiğini haber vermiştir. Söz konusu şeyhlerden alınan cevapta Dahyani'nin muvaffakiyetini temin eylemek ve şaki-i mahudun harekâtını akim bırakmak için edilen nasihatler üzere etraftaki kabilelerden El Hamis ve Essahar kabilelerini Kasımı'ye yardım için kontrol altına aldıklarını bildirmiştir. Yine Feyzi Paşa'nın Midi kumandanı marifetiyle ve yine şimdi vasıtalarıyla Dahyani'ye gönderdiği telgrafı mahalline götürüp cevabını aldıktan sonra yine Midi kumandanı vasıtasıyla müşarünileyhe gönderdiklerini bildirmiştir. Şu teşebbüsün ortaya çıkardığı ilk tesirler şaki-i mahudun kabileler arasında büyük bir nüfuz sahibi olduğudur. Ancak büsbütün yenilmesi mümkün olduğundan 1-2 güne kadar söz konusu şeyhlere yeniden tahrirat yazılması düşünülmüştür. Kendileri şaki-i mahud aleyhinde cesaretlendirilecektir. İsyan edenlere karşı gösterecekleri hizmetlerin mükâfata sebep olacağı giden tahriratlarda ifade edilecektir. Bundan 15 gün evvelce Holan adlı mahalde bulunan Kasımı, şaki-i mahudun Cebel Gazer geçidini zapt etmek için 100 kişi gönderdiğini Dahyani'den öğrenmiştir. Bunun üzerine derhal mezkûr mahalle bir top sevk edip muharebeye başladıkları şifahi malumatında yer almıştır.⁷³

Üst üste yapılan sıkıştırmalar neticesinde şaki-i mahud anlaşma yolunu aramaya başlamıştır. 29 Nisan 1906'da Müşir Feyzi, Seyyid Münevver'in getirdiği

⁷¹ Y.PRK.UM. 76/45; Y.PRK.ASK. 230/70.

⁷² Y.PRK.UM. 76/45.

⁷³ Y.PRK.ASK. 238/59.

cevapta, şaki-i mahudun kendisinden sulh talebinde bulunduğu ve cemaati çok ve sadık olup mühimmat, hububat ve parasının azaldığı ve başka tafsilatın Ebu Ariş Kaymakamlığı'na yazılan mektupta yer aldığı belirtilmiştir. 30.000 riyal ile 100 sandık martini verilmesiyle Beni Mervan'a asker sevki mümkün olmayacağından Amiş'e kadar Zü Muhammed ve Zü Hüseyin kabileleriyle Havlan'dan Şehare'ye kadar olan yerin kendisine bırakılacağına temini ve orası zapt edildikten sonra hududun nereden başlayacağına ayrıca müzakere edileceği ifade edilmiştir.⁷⁴ Yine bu dönemde en kritik kabilelerden biri olan Beni Mervan Kabilesi ile ilişkiler her iki taraf için önemli olmaya devam etmiştir. Bu nedenle kabile reislerine sık sık mektuplar gönderilmiştir.⁷⁵ Yine aynı dönemde Şerai Paşa da kabilelerle ilgili çalışmaları yürütmüştür.⁷⁶

Her ne kadar İmam'a karşı Osmanlı Devleti ile kabileler arasında bir yakınlaşma olmuşsa da arada zaman zaman sorunlar eksik olmamıştır. 24 Mart 1908'de Yemen'den Müşir Feyzi tarafından gönderilen telgrafta, Beni Mervan'daki Şerif Mansur adlı kimsenin teşebbüsleri ve taarruzları nedeniyle Midi iskelesinde bir vapurun bulundurulması elzem görünmüştür. Asir Mutasarrıfı ve kumandanı Kazım Paşa'yı Kufuda'ya gönderecek olan Yozgat Vapuru'nun paşa Kufuda'ya çıktıktan sonra doğruca Midi'ye dönüp bir sonraki yazıya kadar orada ikamet etmesi hakkında Hudeyde Komodorluğu'na tebligat gönderildiği haber verilmiştir.⁷⁷ 24 Mart 1908'de Müşir Feyzi tarafından giden telgrafta Hudeyde Sancağı dâhilinde Ebu Ariş kazasına tabi ve öteden beri güzelce idare edilemeyen Beni Mervan önde gelenlerinden Şerif Mansur adlı kimsenin Hudeyde Belediye Reisi Ahmed Şerai Paşa vasıtasıyla seyidine yazdığı mektupta şaki-i mahudun Beni Mervan kabilelerini fesada teşvik etmekte olduğundan bahsetmiştir. Gerçi oranın önde gelenleri işbu teşviki kabul etmemekte ise de kabilelerin fesada ve şaki-i mahudun tahriklerine meyilli bulunmaları nedeniyle aralarında fitne oluşturmak ve fesada başlayarak nüfusu katletmeye cüret edebilmektedirler. Oralara kuvvet gönderilmediğinden kendilerinin kabilelere karşı mukavemete kudretleri yoktur. Eşrafın ölüm ve eziyetten muhafazaları noktasında Karim Kabilesi'nden adamlar talep ve celbine mecbur oldukları bildirilmiştir. Şerif Mansur'un bu durumu kesinlikle kabul edilebilir değildir. Bu nedenle hemen gerekli nasihatler yapılmıştır. Gerçi bu tasavvurundan amaç şahsi menfaat elde etmekse de kendisine devletçe münasip maaş tahsisi ya da bir memuriyette istihdam olunacağına bildirilmesi ve bu vaatle işin önünün alınması mümkündür. Bu kapsamda Hudeyde'ye çağırılması için Şerai Paşa'ya yazıldığı İstanbul'a bildirilmiştir.⁷⁸ Bu

⁷⁴ DH.ŞFR. 363/35.

⁷⁵ Y.PRK.BŞK. 76/114.

⁷⁶ Y.PRK.AZJ. 52/76.

⁷⁷ Y.A.HUS. 519/93.

⁷⁸ Y.A.HUS. 519/93.

sırada civar kabileler arasında da bazı asayiş sorunları kendisini göstermiştir.⁷⁹ 28 Mart 1908'de de Yemen'den gelen yukarıdaki bilgiler Sadrazam tarafından padişaha arz edilmiştir.⁸⁰

3 Mayıs 1908'de Yemen Vilayeti'nden Müşir Feyzi'den gelen telgrafta Beni Mervan eşrafından Mansur b. Hamud'un Şerai Paşa'ya yazdığı cevapta eşrafın Vadi-i Mur'da katl ve taarruza uğradıkları ve eşrafa maaş fayda etmez yolunda konuşmaya başlamışlardır. Yine Yamlıların gelmezden önce buna bir çare bulunması talep edilmektedir. Hudeyde Mutasarrıflığı'na Ebu Arış Kaymakamlığı'ndan gelen telgrafta dahi Yamlılardan 8 kişinin bazı evrak ve mektuplarla Şerif Mansur'un yanına geldikleri bildirilmiştir. Yine Yamlılardan 2.000 kadarının gelmek üzere olduğu söylenmektedir. Vadi-i Mur'da meydana gelen katletme hadisesinin katilleri malum değildir. Mutat olduğu üzere o tarafa sadat ve ekâbirin tavassutuyla urban barış altında idi. Kendisiyle zarar gören eşrafın Hudeyde'ye varmalarında maksatları anlaşılabilir müzakereyle icabına bakılacağı ve işin neticeye bağlanacağı bildirilmiştir. Yamlılar celp ederse eşraf hakkında hayırlı olacağı ve bu gibi teşebbüslerden feragat etmesi cevaben yazılmış, vazgeçirilmesine ve mümkün ise verilecek sözlerle Hudeyde'ye celbine ve Mezdi ile Zühre kuvvetlerinin arttırılmasına, Yam kabilelerine saldırmamaları ve bunların gelmesine hükümetin rızası olmadığından her tarafa ilanına ve nasihate teşebbüs olunduğu bildirilmiştir.⁸¹ 8 Mayıs 1908'de Sadrazam söz konusu gelişmeler hakkında padişaha bilgi vermiştir.⁸² 11 Mayıs 1908'de aynı minval üzere Serasker Rıza Paşa, konu hakkında açıklama yapmıştır. Gerekli tedbirlerin alınması Yamlıların gelişinin engellenmesi gibi hususlar kumandanlığa Seraskerlik tarafından tebliğ edilmiştir.⁸³

Yamlılar ile ilgili gelişmeler devam ederken Beni Mervan Kabilesi'nin olduğu mıntıkadan silah sokulmasıyla ilgili haberler gelmiştir. 23 Ağustos 1908'de Yemen Rüşumat Nezareti'nden giden haberde Cebel iskelesinden silah ve cephane ile epeyce miktar ticari eşyanın kaçak olarak sokulduğu ve ihraç edildiği Midi Mevki Kumandanlığı'ndan Hudeyde Fırka Kumandanlığı'na bildirilmiş ve Yozgat adlı karakol gemisi Kurfuda'dan dönüşünde tarassut için söz konusu mahalde memur edilmiştir. Yapılan soruşturmada Babü'l-Mendeb'ten bu noktaya kadar isimleri verilen 44 adet iskele bulunduğu ve bunların tamamının denizden ve karadan korunamadığı bildirilmiştir. Bunların muhafazasının orada ikame ettirilecek istimbotlarla olabileceği birçok defa belirtilmiştir. Bu olmazsa bile şimdilik Yozgat Vapurunun Cah ve Galifka iskelelerini mütemadi-

⁷⁹ Y.A.HUS. 519/93.

⁸⁰ Y.A.HUS. 519/93.

⁸¹ Y.PRK.ASK. 256/62; Y.A.HUS. 521/36.

⁸² Y.A.HUS. 521/36.

⁸³ Y.PRK.ASK. 256/62.

yen tarassut ve muhafazaya memur olmasının faydalı olacağı beyan edilmiştir. 10 Aralık 1908'de Bahriye Nazırı söz konusu gelişmelerle ilgili açıklamasında Yozgat, Kastamonu vapurları Kızıldeniz sahillerine memur oldukları gibi gelen Osmanlı gemilerinden Nevşehir ve Taşköprü gemileri de söz konusu mahalde bulunmaktadır.⁸⁴

10 Kasım 1908'de Sadaret'e verilen bilgilerde ise şaki-i mahud Beni Mervan kabilelerini tahrik ve teşvik etmekte ve söz konusu kabileler arasında bu yüzden öldürme ve fesat meydana gelmektedir. Taarruzların ortadan kalkması maksadıyla Yam Kabilesi'nden yardım talebine mecbur olduğu geçen ay Beni Mervan önde gelenlerinden Şerif Mansur tarafından Hudeyde Belediye Reisi Şerai Paşa vasıtasıyla gönderilen mektupta gösterilmiştir. Adı geçen şerifin bu tasavvuru mahzurlu görüldüğünden bundan uzak durulması söylenmiştir. Ancak kendisine maaş veya uygun bir görevde istihdam edilerek gerekli nasihatlerle vazgeçirilmiştir. Daha sonra Hudeyde'ye çağırılmış ve 10.000 kuruştan fazla ikramiye verildikten sonra mahalline iade edilmiştir. Ancak Beni Mervan ciheti öteden beri vahşi kabileler ile meskûn olduğundan söz konusu kabilenin tedibi ancak büyük bir kuvvet sevkine bağlıdır. Yine bu sıkıntının önüne geçmek için Şerif Mansur'a vilayet bütçesinden karşılanmak üzere 8.000 kuruş maaş tahsisine izin verilmesi hakkında Yemen Vilayeti'nden alınan tahrirat bu şekilde arz edilmiştir.⁸⁵ Beni Mervan şeyhlerinden Şerif Mansur bu noktada bölgedeki vaziyeti iyi görmüş ve zaman zaman Osmanlı yetkililerinden çeşitli şekillerde para almıştır. Kabilesinin konumu önemli bir mevkide olduğundan askeri faaliyet icrası yerine bu şekilde bir usulle kabilenin şaki-i mahuda yavaşmasının önlenmesi Osmanlı yöneticilerinin de işine gelmiştir.

İlerleyen dönemde Ebu Ariş ve çevresiyle ilgili idari düzenlemelere ihtiyaç doğmuştur. 26 Kasım 1910'da Dâhiliye Nazırı, daha önce Yemen Vilayeti'nden gelen söz konusu bilgilendirmeyi Sadaret'e iletmiştir.⁸⁶ 30 Kasım 1910'da Yemen Vilayeti'nden giden telgrafta, Ebu Ariş'in Asir Sancağı'na ilhakının görüldüğü sırada yakınlık ve münasebet bakımından hangi kabilelerin Ebu Ariş'e ilhakı münasip olacağı Asir Mutasarrıflığı'ndan sorulmuştur. Daha cevap almadan söz konusu kaza Asir'e ilhak edilmiştir. Seyyid İdrisi'nin Hudeyde Tihamesi'ne doğru nüfuzunu genişlettiğinden Midi nahiyesiyle Beni Mervan kabilelerinin Luhayye kazasına bağlanması Hudeyde Mutasarrıfı ile yapılan görüşmelerden sonra karar verilmiştir. Bu konuda Asir'e de malumat verilmiştir.⁸⁷ 1 Aralık 1910'da da önce Meclis-i Vükela'da karar alınmış sonra da Sadaret'e bilgi verilmiştir.⁸⁸

⁸⁴ DH.MKT. 1306/13.

⁸⁵ DH.MKT. 2653/72.

⁸⁶ İ.DH. 1485/26.

⁸⁷ İ.DH. 1485/26.

⁸⁸ İ.DH. 1485/26.

Sadrazam, Hudeyde Sancağı içinde olduğu halde irtibatı Asir Sancağı'na tahvil edilmiş olan Ebu Ariş kazası içindeki Midi nahiyesi ile Beni Mervan kabilelerinin Luhayye kazasına bağlanması hakkında Dâhiliye Nezaretî'nin tezkeresi üzerine Meclis-i Vükela'dan kaleme alınan mazbatayı padişaha arz etmiştir. İki gün sonra da padişah uygun bulmuştur.⁸⁹ 3 Aralık 1910'da Dâhiliye Nezaretî'ne verilen bilgide, Hudeyde Sancağı'na bağlı olduğu halde irtibatı Asir Sancağı'na tahvil edilmiş olan Ebu Ariş kazasına mülhak Midi nahiyesi ile Beni Mervan kabilelerinin Luhayye kazasına bağlanması hakkında bilgi verilmiştir.⁹⁰ Söz konusu idari düzenlemeler bir anlamda zorunluluktan gerçekleşmiştir. Nitekim 29 Kasım 1913 tarihli Yemen baş müdüriyetinden gelen haberlerde, İbrahime Kabilesi şeyhi Ali b. Ahmed, Subeyhi Kabilesi şeyhi Muhammed Salih b. Salih ve Berime Kabilesi şeyhi Muhammed b. Ahmed'in Cebel-i Are ve civardaki bazı araziye İngilizlere sattıkları haber verilmiştir. Benzer surette Hudeyde ve Asir arasındaki Beni Mervan aşiretlerine İtalyanlar silah satışına başlamışlardır. Çünkü Kurfuda ve Hudeyde sahili boştur. Memur ve muhafız yoktur şeklinde bilgiler verilmiştir. Açıklamaların sonunda ise "Aden'deki dostlarımız yavaş yavaş sokulmaya başlamışlardır" denmiştir.⁹¹ Söz konusu dönemde hem İngilizlerin hem de İtalyanların Yemen sahillerine ilgisi artmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti de elindeki imkânlar nispetinde topraklarını muhafaza etmek için bazı tedbirlere girişmiştir. Bölgede görev yapan Osmanlı yöneticileri de İngilizlerin eylemlerinden şüphe etmişler ve bunları da İstanbul'a bildirmişlerdir.

Seyyid İdrisi ve Beni Mervan Kabilesi

I. Dünya Savaşı'nın başlamasından evvel İngilizlerle çeşitli şekillerde iletişim kuran Seyyid İdrisi savaşın başlaması ile -Kızıldeniz kıyılarındaki Arap şeyhlerini kendilerine bağlı hale getirmek isteyen İngiltere'nin girişimlerinin de etkisiyle- yeniden İngiltere ile bağlantı kurdu. İngiltere daha Şubat 1915'te Hindistan ve Mısır'daki temsilcilikleri vasıtasıyla Seyyid İdrisi ve İmam Yahya ile savaşta işbirliği yapmak için elçi göndermişti. İmam Yahya Türklerle savaş öncesinde imzalanan Daân Antlaşması'na bağlı kalırken Seyyid İdrisi de savaş öncesi gösterdiği Osmanlı karşıtı tutumunu devam ettirdi ve 30 Nisan 1915'te İngilizlerle bir anlaşmaya vardı.⁹² Seyyid İdrisi'nin Osmanlı Devleti'ne karşı isyana girişip bu konuda yabancı desteği arayışında olması buna karşı İmam Yahya'nın 1911 Daân Antlaşması'na bağlı kalışı Yemen'de yeni bir durum yaratmıştır. Söz konusu durum I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar da devam etmiştir. Bu hadiseler içinde Beni Mervan Kabilesi yine konumu itibarıyla önemli bir rol oynamıştır.

⁸⁹ İ.DH. 1485/26.

⁹⁰ BEO. 3831/287282.

⁹¹ Y.PRK.PT. 24/101.

⁹² Ü. Gülsüm Polat, *Türk-Arap İlişkileri Eski Eyaletler Yeni Komşulara Dönüşürken (1914-1923)*, Kronik Yayınları, İstanbul, 2019, s. 159.

30 Aralık 1913'te Vali Nedim Bey, Şerif Mansur ve rüfekasından aldığı telgrafta Beni Mervanlıların İdrisi'yi kovduklarını öğrenmiştir. Bu sırada İdrisi kendilerine haber göndererek kendi nezdine bir paşa gönderilirse görüşebileceğini ve Kufuda'daki Mekke Emiri'nin memurlarını kaldırdığını bu durumda halkın kendisine meyilli olduğunu bildirmiştir. Nedim Bey ise bu durum karşısında İdrisi'ye güvenilemeyeceğini, ifadelerinin doğru olmadığını ve devlete bağlı kalmaları şeklinde cevap vermiştir.⁹³ 22 Ocak 1914'te bu defa Vali Nedim Bey Beni Mervan Kabilesi'nden Şerif Ali b. Ahmed, Hasan b. Ahmed, Muhammed b. Ali, Ahmed b. Ali'nin San'a'ya gelip ve misafir edildiklerini bildirmiştir. Bunların her biri daha öncesinde İdrisi'nin hâkim adamlarıdır. İdrisi üzerine hareket yapılmaya başlayınca kadar alıkoymaya çalışacağını ifade etmiştir. Bazı mühim malumat ve mütalaaları olduğunu ifade ettiklerinden bunların neden ibaret olduğunu daha sonra arz edeceğini beyan etmiştir.⁹⁴ Bu gelişmeler karşısında 11 Nisan 1914'te Yemen Vilayeti'ne gönderilen telgrafta, İdrisi harekât esnasında itaat eder ve merhamet dilerse bunun dikkate alınması ve İstanbul'a bildirilmesi emredilmiştir.⁹⁵ 13 Ağustos 1914'te Asir Mutasarrıf ve Kumandanı Miralay tarafından Dâhiliye Nezareti'ne verilen bilgilerde, bu kere sadık bir muhbirden alınan malumata göre İdrisi kara ve denizden sıkışmıştır. Beni Mervan ve Abs ve Mesariha kabilelerinin de itaatinden çıkmış olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle İdrisi'nin bu kadar sıkışması nedeniyle bazı tertiplere başlanmış ve neticesi hakkında İstanbul'a bilgi verileceği beyan edilmiştir.⁹⁶

28 Eylül 1915 ve 27 Ekim 1915 tarihlerinde iki telgrafta İdrisi'nin en mühim kuvvetlerini teşkil eden Beni Mervan kabilesinin İdrisi ile aralarındaki durum anlatılmış ve şimdi de Osmanlı askerlerinin girişmiş oldukları askeri faaliyet hakkında bilgi verilmiştir. İdrisi'nin bulunduğu yerlere epeyce zarar verdirilmiş ve İdrisi çekilmek zorunda kalmıştır. Osmanlı askerleri tarafında ise hiçbir zayıyat meydana gelmemiştir. Genel itibarıyla Yemen Valisi Mahmud Nedim Bey Beni Mervan Kabilesi üzerine girişilen harekât hakkında bilgiler vermiştir.⁹⁷ Söz konusu açıklamalarda Ebu Ariş kazasının en büyük ve cengâver kabilesi olan ve İdrisi'nin yegâne kuvvetini teşkil eden Beni Mervan'ın İdrisi'den ayrılmasını ve devlete meyletmesini temin için geçen seneden beri İmam Yahya ile birlikte bunların reisleriyle muhabereye girişilmiştir. Bunlar idare altına girmek istedikçe İdrisi tarafından tamah suretiyle men olunarak hayli vakit geçmiştir. Mamafih müdafaaya rağmen gerekli teşebbüslere devam edildi. Bazı şeyhler geldi. Bunlar pek o kadar önem taşımamakla beraber reislerini teşvik için cümlesine gerekli he-

⁹³ DH.KMS. 10/21.

⁹⁴ DH.KMS. 10/21.

⁹⁵ DH.KMS. 10/21.

⁹⁶ DH.EUM.7.Şb. 1/16.

⁹⁷ DH.EUM.4.Şb. 4/28; DH.ŞFR. 491/28.

diyeler verildi ve bu yönde gelen şeyhlere de uygun vaatler verilerek bu güne kadar kazanılmaya ve rehinelerinin alınmasına çalışıldı. Beni Mervan şeyhül'l-meşayihinin oğlu Şeyh Ahmed Beni Abdullah Yahya Elbekri ile Beni Mervan ve Beni Mervan'a cebel tarafından civar olan Bacil'in şeyhleri kabileleriyle beraber bu kere İmam Yahya'nın nezdinde çok muvaffakiyet hâsıl oldu. Bunlar gerçekten kendilerinden talep edilenleri vereceklerini beyan etmişlerdir. Bunun için de aylık ödemelerinin tescili ve memleketleri hududunda 4.000 kişilik karakollar tesisini ve mücahitler ile beraber kendilerine düşecek cephanenin verilmesini şart koşmuşlardır. Şu suretle İdrisi'ye hakiki bir darbe indirileceği ve üstelik bunların idareleri binlerce liraya bağlı olduğundan durum süratle bildirilmiştir. İdrisi'nin en ziyade itimat ve isnat ettiği şu kuvvetten bu suretle mahrumiyeti önemlidir. Ancak vilayetin içinde olduğu mali zorluklar nedeniyle bu hususta bir para bile sarfına iktidar olmadığından ve bilhassa şu sırada elde edilen bu başarının idamesi ve memleketin mali selameti açısından para gönderilmesi pek lüzumludur. Kendileriyle görüşülüp kaç mal olursa olsun memleket selameti için idare ve cephane akçesiyle aylık ödeme ve şeyhlerin ikramiyelerinin ödenmesine izin verilmesi istenmiştir. Daha önceki emsallerine bakılarak bunun kabul edileceğinin zannedildiği ifade edilmiş ve gerekli diğer işlerin takip edildiği anlatılmıştır.⁹⁸

13 Kasım 1915'te Yemen Valisi Nedim Bey, Beni Mervan Kabilesi'yle ilgili açıklamalarda bulunmuştur. İdrisi'nin en mühim kuvvetini teşkil eden Beni Mervan Kabilesi'nin İmam hazretleri vasıtasıyla hükümete meylettirilmesi düşünülmektedir. İbn Bekri'nin Beni Mervan şeyhül meşayihliğine tayini düşünülmektedir. Bunlarla İdrisi avanesi arasında müsademe daha önce arz edilmiştir. Bazı merkumun en ziyade itimat ve istinat ettiği kuvvetin bugün aleyhine kullanılmaları Osmanlı Devleti'ne bağlılıklarına fiilen ispat için merkumun emel ve hain maksatlarını akim bırakacak her türlü teşebbüsler ve hareketlerden geri durmamışlardır. İmam hazretlerinden şimdi alınan mektupta Beni Mervanlılara ait fırka aynen Zebid'e nakil olunmuştur. Bunlar için icap eden ikramiye ve İdrisi meselesinin hitamına değin aylık ödemelerini idare, cephaneleri ve akçeleri hakkında devlet adına verdiği teminat ve taahhütler daha önceki telgrafta arz edilmiştir. Beni Mervan'ın elde edilmesiyle İdrisi'nin aleyhinde kullanmakta her gün ciddi fayda görülmeye başlanmıştır. Bunların hoş tutulmaları ve elde bulundurulmaları memleketin selameti noktasında pek lüzumlu olduğu hakkındaki fikirler ve görüşlerin bu işteki teşebbüslerin isabetini teyit etmektedir. Bu kere imam hazretleri tarafından mutemet fedailer tedarikiyle işin layık olduğu ehemmiyet ve ciddiyet ile takibine başlanmıştır. Beni Mervanlılar taarruzdan kurtulmak ve yollarının bunlar tarafından kesilmesinden şimdi İdrisi'nin Hudeyde'de sıkışıp kaldığı ve Midi'ye bir İngiliz gemisi geldiği ve Midi ahalisinin taarruzundan kor-

⁹⁸ DH.EUM.4.Şb. 5/61.

karak gece hanelerinden kesinlikle çıkmadıkları ifade edilmiştir. Katade'ye yapılan baskında Katade'nin yollarının ve kuyularının harap edildiği ve yine civarda bulunan başka kabilelerin faaliyetlerinden İdrisi'nin oralardan tamamen firar ettiği bildirilmiştir. Zebid Kaymakamlığı'ndan alınan telgrafta ise İngilizlerin daha önce işgal ve üzerlerinde askeri binalar inşasına başlamış oldukları Sahkar ve Hateş adalarındaki askerlerini çektiği şimdi oralarda fencilerden başka kimse kalmadığı açıklanmıştır.⁹⁹ 14 Kasım 1915'te Beni Mervan ve Bacil kabilelerinin kazanılması noktasında alınan tedbirler uygun görülmüştür. İmam Yahya tarafından devlet namına temin edilen cephane akçesiyle şeyhlere verilecek ikramiyelerin ne kadar tuttuğunun bildirilmesi vilayetten istenmiştir.¹⁰⁰ 31 Mart 1916'da Yemen Valisi Nedim Bey, kullanılan Beni Mervan şeyhlerinin ikramiye ve başka ödemeleri için 5.000 liralık havalenin gönderilmesini Dâhiliye Nezareti'ne bildirmiştir.¹⁰¹ 11 Nisan 1916'da Yemen'den Başkumandanlığa gönderilen açıklamalarda Beni Mervan Kabilesi'nin kazanılması için şeyhlere ikramiye ve başka ödemeler ile bunlara cephane tedarikine gerekli meblağın merkezden cevap gelene kadar İmam Yahya tarafından taahhüt edildiği Yemen Vilayeti'nden bildirilmiştir. Durumun mahiyeti itibariyle makam kumandanlarına ait olduğu tabii görüldüğünden mahalli kumandanla muhabereyle durumun yazılması ve neticesine göre hareket edilmesine karar verilmiştir. 31 Mart 1916'da Vali Nedim Bey söz konusu durum hakkında İstanbul'a yazmıştır.¹⁰² Bu şekilde görüldüğü üzere I. Dünya Savaşı öncesinde ve savaş sırasında Vali Mahmud Nedim Bey ile İmam Yahya'nın gayretleri sonucu Beni Mervan Kabilesi ile Osmanlı Devleti arasında Seyyid İdrisi'ye karşı bir birlik oluşturulmuştur. Uzun süre Beni Mervan Kabilesi'yle sorunlu bir ilişki durumu mevcutsa da sonrasında bu durum tamamen değişme noktasına gelmiştir. Ancak I. Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti Yemen'i bırakmak zorunda kaldığından artık İmam Yahya ve Seyyid İdrisi arasındaki mücadelede kabile yine önemli bir aktör olarak kalmaya devam etmiştir.

Sonuç

Yemen'in önemli bir mevkiinde yer alan Beni Mervan Kabilesi Osmanlı Devleti'nin son dönemlerde adını pek çok önemli olayda duyurmuş bir kabile-dir. Buldukları sahanın Kızıldeniz'e komşu olması, Hudeyde, Luhayye, Ebu Ariş ve Asir gibi önemli merkezlerde askeri ve idari birçok gelişmenin peş peşe gerçekleştiği bir evrede kabilenin durumu daha da öne çıkmıştır. Zaman zaman kabilenin bulunduğu mevkiinin idari yapısında değişiklikler olsa da burası

⁹⁹ DH.ŞFR. 497/40.

¹⁰⁰ DH.EUM.4.Şb. 5/61; DH.ŞFR. 58/5.

¹⁰¹ DH.ŞFR. 515/51.

¹⁰² DH.EUM.4.Şb. 5/61.

Hudeyde ile Asir arasında her dönem kıymetli olmuştur. Bunun yanında Midi gibi bir iskeleye sahip oluşları bu kabilenin Kızıldeniz'de ve çevresinde etkin olan İngiltere ve İtalya gibi aktörlerle çeşitli suretlerde irtibat kurmalarını sağlamıştır. Ahmed Muhtar Paşa'nın valiliği ile birlikte kısmen bir huzur ve asayişe kavuşan Yemen'de bu güvenlik çemberi merkezden uzaklaşıldıkça tesirini kaybetmiştir. Gerek paşanın valiliği ve gerekse de daha sonraki dönemde Beni Mervan Kabilesi kâh idare altına girmiş kâh idare dışında kalmıştır. Her ne kadar sembolik olarak Osmanlı Devleti'nin sınırları içinde kalsa da üzerlerine konulan vergileri dahi uzun süre ödememişlerdir. Osmanlı Devleti de hem genel asayiş bozmamak hem de Asir'deki kabileler arasındaki huzurun devamlılığını gözetmek adına sert yaptırımları uygulamaktan çekinmiştir. Buna rağmen Osmanlı Devleti belli zamanlarda yeterli askeri kuvvetler olduğunda veya asayiş ihlal eden kabul edilemez vaziyetler ortaya çıktığında Beni Mervan dâhil kabilelere müdahale etmekten de çekinmemiştir.

Beni Mervan Kabilesi'nin Osmanlı Devleti'nin son dönemlerde Osmanlı belgelerine yansıdığı kadarıyla asayişle ilgili hususlarda dikkat çektiği görülür. I. Dünya Savaşı'ndan önce ise Zeydi İmamlar ile Osmanlı yöneticilerinin askeri olarak karşı karşıya gelişlerinde ve son dönem Seyyid İdrisi hadisesinde belirgin bir şekilde kabile kendisini göstermiştir. Bu önemli hadiseler sırasında özellikle Osmanlı Devleti'ne isyan eden Zeydi İmamlar ve Seyyid İdrisi'nin de kabileyeye ilgi gösterdiği ve kendi yanına çekmeye çalıştıkları dikkat çeker. Bu nedenle kabilenin tavrını ve durduğu pozisyonu etkilemede bir gayret olduğu bellidir. Osmanlı Devleti genel itibarıyla çok önemli hadiseler olmadıkça kabileyi kendine yakın tutmanın yollarını aramıştır. Mecbur kalmadıkça askeri faaliyetlere girişmemeye özen göstermiştir. Buna karşın kabilenin de zaman zaman Osmanlı yöneticileri ile ters düştüğü ve diğer gruplarla işbirliğine girdiği görülmüştür. Ayrıca Şerif Mansur örneğinde olduğu gibi kimi zaman bu nazik durum Osmanlı Devleti'nden para almak için bir usule dahi dönüşmüştür.

Kabileyle ilgili dikkat çeken bir diğer husus ise İngiltere ve İtalya'nın Beni Mervan Kabilesi'ne gösterdiği ilgidir. Aslında bu ilgi sadece Beni Mervan'a mahsus değildir. Ancak onların sahil kenarında olmaları ilginin artmasında önemli vesilelerden biridir. Osmanlı Devleti'nin sahilleri korumakta yetersiz kalması, mali zorluklar ve personel eksikliği de eklenince 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında buralar silah kaçakçılığı için önemli yerlerden biri olmuştur. Hudeyde güneyinde yer alan Zeranik Kabilesi'nin silah kaçakçılığında üstlendiği pozisyonun bir benzerini Hudeyde'nin kuzeyinde Beni Mervan Kabilesi üstlenmiş gibidir. Bu nedenle zaman zaman Osmanlı Devleti'nin kabile üzerinde baskısı olmuştur. Hatta Midi ve çevresinde yeterli sayıda asker bulundurma ve bir kışla inşası da akla gelmiştir. Ancak eldeki mevcut imkânların yetersizliği bu teşebbüslerin birçoğunun hayata geçmesine engel olmuştur.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

- A.MKT.MHM. 486/ 18; 486/94;
BEO. 1238/92813; 1244/93260; 1412/105858; 1417/1066233; 2511/188260; 3831/287282;
DH.EUM.4.Şb. 4/28; 5/61;
DH.EUM.7.Şb. 1/16;
DH.İD. 74/54;
DH.KMS. 10/21;
DH.MKT. 203/3; 209/68; 1306/13; 1361/150; 1367/33; 1442/103; 1469/51; 1492/1; 1492/9;
1530/95; 1903/125; 2109/34; 2217/92; 2309/66; 2327/18; 2374/133; 2653/72;
DH.ŞFR. 58/5; 131/55; 131/60; 168/22; 302/47; 363/35; 491/28; 497/40; 515/51;
İ.DH. 1359/53; 1485/26;
MF.MKT. 606/46;
MV. 98/98;
ŞD. 317/26;
Y.MTV. 21/62; 23/67; 197/2; 285/129;
Y.A.HUS. 519/93;
Y.PRK.ASK. 36/89; 230/70; 256/62; 238/59;
Y.PRK.AZJ. 44/68; 52/76;
Y.PRK.BŞK. 76/114;
Y.PRK.DH. 1/56;
Y.PRK.HH. 10/9;
Y.PRK.PT. 24/101;
Y.PRK.UM. 23/43; 59/1; 60/78; 73/48; 75/39; 76/45;

Araştırma-İnceleme Eserler

- Ahmet Raşit Paşa, *Tarih-i Yemen ve San'a*, Cilt I-II, Taşhan Kitap Yayınları, Yay. Haz. Sadettin Baştürk, 2013.
- Akalın, Durmuş, *Kızıldeniz'de Osmanlı-İngiliz Rekabeti ve Cidde Olayları*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2019.
- Akalın, Durmuş "Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Yemen'in Kızıldeniz Sahillerinde Bir Kabile: Zeranikler", *Dr. Kemal Daşcıoğlu'na Vefa Kitabı*, Ed. Süleyman İnan- Mithat Aydın, Pegem Akademi, Ankara, 2020.
- Akalın, Durmuş-Kamuran Şimşek, "Yemen Valisi Ahmed Muhtar Paşa Dönemi ve Yemen'de Osmanlı İdaresi (1868-1909)", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XVII/34, (2017-Bahar), ss. 5-42.

- Akalın, Durmuş, "Yemen'in Kuzeyinde Osmanlı İdaresinin Yeniden Tesis Edilmesi ve Mekke Şerif Muavini Kıbrıslı Tevfik Paşa (1848-1851)" *Mediterranean Journal of Humanities*, V/1, 2015, ss. 17-42.
- Armaoğlu, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, TTK Basımevi, Ankara, 1999.
- Bury, G. Wyman, *Bir İngiliz Ajanının gözünden Yemen ve Yemen'de Türk İdaresi*, Çev. İlker Can, Kayıt Yayınları, İstanbul, 2021.
- Koloğlu, Orhan, *Türk-Arap İlişkileri Tarihi*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2017.
- Mustafa Hami, *Sevki'l Askeri'l Cedid Der-Ahd-i Sultan Mecid (Yemen 1849 Osmanlı Harekâtı Günlüğü)*, Yay. Haz. Mehmet Tütüncü, Türkiye ve Arap Dünyası Araştırma Merkezi, Haarlem, 2017.
- Orhonlu, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney Siyaseti Habeş Eyaleti*, TTK Basımevi, Ankara, 1996.
- Öntuğ, Murat-Leyla Aksu Kılıç, "Osmanlı'nın Güney Siyasetinde-Yemen'de Hâkimiyet Mücadelesi ve Osmanlı Valileri (1850-1876)", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 68, 2021, ss. 397-414.
- Öz, Mustafa, "Mütevekkil-Alellah Yahya Hamidüddin", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 32, İstanbul, 2006, ss. 215-216
- Polat, Ü. Gülsüm, *Türk-Arap İlişkileri Eski Eyaletler Yeni Komşulara Dönüşürken (1914-1923)*, Kronik Yayınları, İstanbul, 2019.
- Üzüm, İlyas, "Zeydiler", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 44, 2013, ss. 326-328.
- Yavuz, Hulusi, *Yemen'de Osmanlı İdaresi ve Rumuzi Tarihi*, TTK Basımevi, Ankara, 2003.
- Yeşilyurt, Yahya, *Medeniyetler Beşiği ve Kadim Bir Osmanlı Ülkesi Yemen*, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2011.
- Yeşilyurt, Yahya, *Yırtık Potin*, Lakin Yayınları, İstanbul, 2016.

Ekler

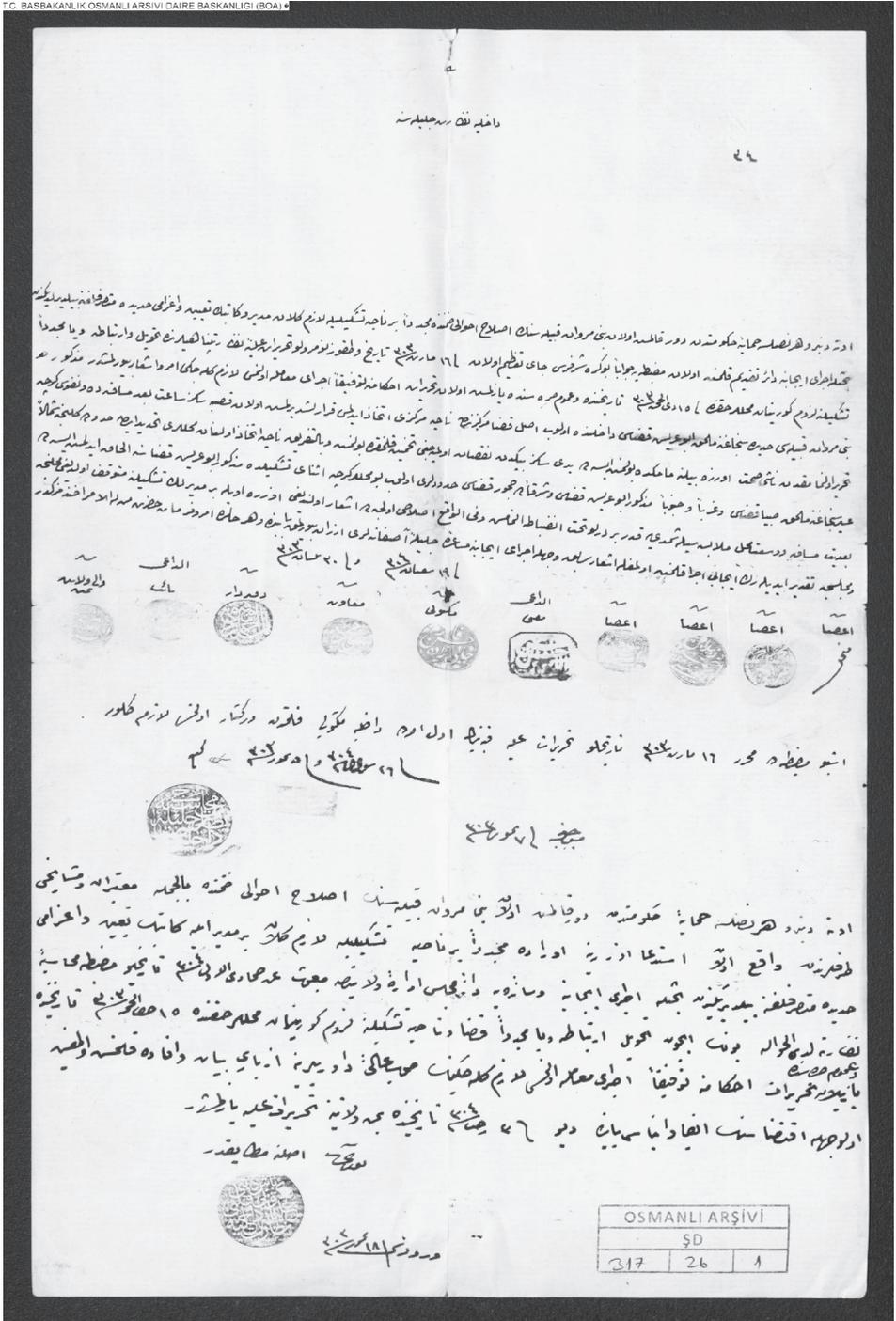
Ek 1 Kızıldeniz sahillerinin ahvalı ve Beni Mervan Kabilesi'nin idare altına alınması lüzumu hakkındadır (Y.MTV. 21/62).

Y.MTV.00021.00062.001

Ek 2 Beni Mervan Kabilesi'nin ıslahı için bir nahiyeye teşkili ve müdür tayini hakkındadır (ŞD. 317/26).

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

ŞD.00317.00026.001

Ek 4 Yemen Sahillerinde Kaçakçılık Yapan Beni Mervan Kabilesi hakkında-
dır (Y.MTV. 197/2).

Y.MTV.00197.00002.001